

ADJEKTIBOA AITZIN-EUSKARAZ

Mikel Martínez Areta

(UPV / EHU)

0. Sarrera

Lan honen helburua¹ aitzin-euskarazko adjektiboaren kategoria ikertzea da. Baina ‘aitzin-euskara’ esateak bi zentzu ditu. Lanaren izenburuan dagoen zentzua orokorra, etxetik ibiltzeko modukoa da: ‘euskararen aurre-historia’, besterik zehaztu gabe. Lanean zehar topatuko dugun zentzua, ostera, teknikoagoa, zehaztuagoa da: akitaniar inskripzioen garaiari dagokio eta jorratuko dugun kronologiaren barneko fase bat besterik ez da. Aurreko garaiak ere jorratuko ditugu, horretarako barne-berreraiketa behar dugularik. Jakina denez, barne-berreraiketa ez da metodo konparatzailea bezain fidagarri, baina hainbat disziplinan beraren bidez orokorki onartu diren emaitzak lortu dira. Beraz, ezin dugu alde zuretik baztertu.

Lehenengo atalean egungo euskarazko adjektiboaren hastapen batzuk ezarriko ditugu. Bigarren, ‘adjektibo’ kategoriaren tipologiaren inguruko hausnarketa batzuk aurkeztuko ditugu, batik-bat Dixonen artikulua ezagun batean oinarrituz. Hirugarren, beste lan batean proposatu dugun kronologia laburbildu ondoren, Dixonen hastapenak aitzin-euskararen aurreko garaiei egokituko dizkiegu, azkenean adjektiboaren kategoriaren garapenari buruzko proposamen bat burutzeko.

1. Adjektiboa euskaraz

Indoeuropar hizkuntza batzuetan, adjektiboaren ezaugarri formala deklinaturik izatea da. Euskaraz, ordea, izenaren atzean agertzea da. Honek esan nahi du ‘izen + adjektibo’ sintagmetan dtu.-dle.² egitura dugula, semantikaren aldetik izena beti sintagma-burua eta adjektiboa determinatzaile-moduko zerbait baitira. Haatik, itxuraz behintzat hau hizkuntzaren beste egitura batzuekin kontraesan nabarmenean dago. Bai erlatiboko esaldietan (*Peiok ikusi duen txakurra*), bai ‘X-(r)en edo -(e)ko Y’ egiturako sintagmetan (*Mirenen urte-betetzea, horrelako zerbait*), bai menpetasunezko konposatuetan (*bizkar-hezurra*), elementuen hurrenkera dle.-dtu. da.

¹ Lan hau 1999 eta 2003 urteen artean Eusko Jaurlaritzak emandako diru-laguntzaren babesean burutu da. Bestalde, lan honen aurreko bertsio bat irakurri duen eta zehaztapen baliotsuak egin dizkigun J. A. Lakarrari eskerrak zor dizkiogu.

² Dtu.: determinatu; dle.: determinatzaile.

‘Izen + adjektibo’ hurrenkera orokorrean finkoa izan arren, Lafonek (1964: 247-48) baieztapen honi fiabardura batzuk egiten dizkio. Etxeparengan *gaixo bekatharia* eta *gaixo amorosa*³ aurkitzen ditugu. Jatorria edo bizilekua adierazten duen *-ar* edo *-tar* atzizkia batzuetan determinatzen duen izenaren aurrean kokatzen da. Azkueren (1923-25: 132) erregelaren arabera, izenek sexua edo lanbidea adierazten baldin badute, orduan hauen aurrean kokatzen dira: *Lekeitiar neskatilak, Ondarrutar maisua*. Baina izen bereziak baldin badira, atzean: *Mari Bati Lekeitiarra*. Bestalde, behe-nafarreraz *eskuin beharria* zein *beharri eskuina* esan daiteke. Halaz ere, postulatu orokorpena benetan hartzekotan, badirudi hauetariko lehena konposatu baten moduan aztertu behar dugula, *beharria ezin* baitugu inolaz ere adjektibotzat jo.⁴ Egia esan, kasu guzti hauek ez dute orokorpenaren balioa ezeztatzen. Etxepareren *gaixo bekatharia* eta *gaixo amorosa* esapideetan, sintagmaren bi osagaien arteko harremana koordinatibotzat har dezakegu, biak sintagma-buruak izanik. *Lekeitiar neskatilak* sintagma, bere aldetik, *Lekeitioko neskatilak*-en antza handia du, nahiz eta lehen sintagmaren lehen osagaiak eratorpeneko atzizkia duen, bigarrenarenak ordea deklinabidekoa. Adjektiboa izenaren atzean egotea, beraz, kategoria honen ezaugarri bat da.⁵ Beste bat eratorpenean behatzen da. Atzizki batzuk izenak eratzeko erabiltzen diren bitartean (*handi > handi-tasun*), beste batzuetatik adjektiboak eraten dira (*harri > harri-tsu*).

Hau honela bada ere, Lafonek (1964: 255) ohartarazten digu erroaren egitura behatuz gero ikus dezakegula adjektiboak eta izenak antzekoak direla. Konpara bitez honako bikote hauek: *handi - mendi, gizen - gizon, hotz - hitz, eder - epher, berri - herri*. Zubereraz, hauek guztiek azentuera berbera dute. Honetaz gain, hitz batzuk izen- zein adjektibo-moduan funtziona dezakete: *gose, egarri, laster, lo, argi...* Zaharra dirudien *-i* atzizkiaren morfologia historikoa aztertzen baldin badugu, nolabait partizipio-itxura duela ondorioztatuko dugu. Baina *-i* hau izenetan (*harri, herri, iturri, orri, *arrani* “arrain”) nahiz adjektiboetan (*berri, gorri, zuri, hori, urri, ebili, ekusi*) agertzen bide zaizkigu.

Itzul gaituzen dle.-dtu. eta dtu.-dle. egituren arteko aipatu adostasunik ezera. Beste hainbat kasutan bezala, Martinet⁶ kopernikar biraketa baten bidez saiatzten da euskararen fenomenoak azaltzean. Bere aburuz, erlatiboko esaldiak, ‘X-(r)en edo -(e)ko Y’ egiturako sintagma eta euskaraz oso sarritan gertatzen diren menpetasunezko konposatuak behatuz gero, ondorioztapen logikoa da euskaraz elementuen hurrenkera naturala dle.-dtu. dela. Egitura sintaktiko osoa, bere ustetan, hurrenkera honetan oinarritzen da. ‘Izen + adjektibo’ sintagmetan bestelako egitura bat agertzea itxurazkoa baizik ez da (ik. Lafon 1964: 257): “Pour les Basques d’aujourd’hui, généralement bilingues, *etxe berri* correspond à un autre type de relation que *etxe xori*, ce qu’ils résumeront en disant que *xori* est un nom et *berri* un adjectif: amenés à

³ Bertso berean *amoras gaixoa* aurkitzen dugu.

⁴ Halaber, *zahar-hitzak, zuhur hitzak* Oihenarten atsotitzean (420) bi konposatu ditugu, ez bi sintagma. Esanahia ez da “hitz zaharrak, hitz zuhurrak”, “zaharren hitzak, zuhurren hitzak” baizik.

⁵ Nolanahi ere, kontuan har bedi zenbait determinatzaile (*zenbait, zein, hainbat, beste*), bai eta zenbakiak ere, izenaren aurrean doazela.

⁶ Ik. Lafon (1964: 256-59). Ezin izan dugu Martineten artikulua aurkitu. Lafonen laburpenean oinarritzen gara.

traduire l'abstrait "nouveau", ils fabriqueront le dérivé *berritasun* avec un suffixe *-tasun* qui a tout l'air de remonter, en dernière analyse, au latin au latin *-tātīōnem*.⁷ En fait, *berri* s'emploie très largement dans des constructions substantivales pour désigner tout ce qui est nouveau ou neuf. Pour mieux comprendre la structure de la langue, on aurait intérêt à traduire *etxe berri* comme "nouveau de maison" plutôt que comme "maison neuve". Le traitement de ce qui est, dans nos langues, un adjectif épithète comme le déterminé d'un syntagme de détermination est attesté dans de nombreuses langues et, bien qu'il nous paraisse étrange, il n'est pas inconnu en français où *amour d'enfant* a volontiers le sens d'enfant aimable". Jarraian, Martinetek paralelo tipologiko bat eskaintzen digu. Ipar-Ameriketako Ipar-Mendebaldean dagoen chinook-*ez*, izakien eta gauzen ezaugarri edo nolakotasun asko adierazteko hitz abstraktuak erabiltzen dira. Hizkuntza honetaz, "gizon gaiztoak haur gizajoa hil du" honela esango litzateke: *gizonaren gaiztotasunak haurraren gizajotasuna hil du*. "Neska batek saski txiki bat erabiltzen du", bere aldetik, *neska batek saski baten txikitasa erabiltzen du*.

Halaz ere, esan behar dugu gure ustetan Martineten ikuspegi hauek defendaezinak direla. Euskaraz epiteto-moduan erabiltzen diren hainbat adjektibotan (eta konkretuki berak adibide-moduan jartzen duen kasuan), azterketa morfologiko batek eratorpeneko atzizki bat erakusten digu. *Berri*-ren kasuan, argi dago *-i* atzizkia beste hainbat adjektibotan eta izenetan (*gorri*, *zuri*, *harri*, *herri*...) agertzen den berbera dela. Atzizki honen esanahi zehatza zeinahi den ere, ziurra da hitz hauek ezin direla hitz abstraktuak izan. Atzizki hau hainbat aditzetan agertzen diren *ekus-i* eta *ebil-i* bezalako partizipio perfektiboekin konparatu da (ik. Trask 1990). Izen batean bederen, alegia, arriskurik gabe berreraiki dezakegun **arran-i-n* (> *arrain*), badirudi paralelo semantiko onargarri bat dugula gazte-lerazko *pesc-ado*-rekin erkatzen badugu. Edozein kasutan, *-i-z* amaitutako hitz gehienetan esanahi singulatzaila-moduko bat antzeman daiteke. Ezin dira inolaz ere hitz abstraktuak izan. Gauza berdintsua esan dezakegu *handi* adjektiboaz, non seguruenek *-ti* atzizkia dugun, eta atzizki honen esanahiak pertsona bati edo gauza bati ezaugarri bat eransten zaio (*lotsa* > *lotsati*, *beldur* > *beldurti*, *seta* > *setati*, *lo* > *loti*). *Handi* ere, beraz, ezin da hitz abstraktu bat izan. Kontuan hartu behar dugu *-i* edo *-ti* (honen forma zaharra ziurrenik *-di* delarik) bezalako atzizkiak oso zaharrak direla, eta lexikoan esanahi singulatio bat duten atzizkizko izenondoak (adibidez, *lur berr-i*) aurkitzen ditugun momentutik, horrek esan nahi du izenondo hori epiteto-moduan interpretatzen dela, ez hitz abstraktumoduan, eta egungo euskara sinkronikoaz (honetaz ari da Martinet), beraz, izenondo guztiak era horretan interpretatuko dira.

Martinetek erabateko simetria bat bilatzen du euskararen sintaxian, dena dle-dtu. egiturara egokituz. Haatik, erabateko simetria hauek ez dira inolaz ere derrigorrezkoak, hurrengo atalean ikusiko dugun legez.

Ondorengo atalean saiatuko gara 'adjektibo' kategoriaren tipologia bat zirriborratzen.

⁷ Zubererazko *-tarzun* forma kontuan hartzen badugu, etimologia hau behintzat zalantzarria da.

2. 'Adjektibo' kategoriaren tipologia

2.1. Adjektibozko hizkuntzak eta beren ezaugarri tipologikoak

Iruzkin ditzagun jarraian nolabait 'adjektiboaren akzidente tipologikoak' izenda ditzakegun ezaugarriak. Dixonen (1982) lanean oinarrituko gara eta, hortaz, ingelesezko adibideak aipatuko ditugu nagusiki, baina kasu bakoitzean euskarak berezitasunen bat erakusten badu, aipatuko dugu (batik-bat hitz-hurrenkerari dagokionez). Bestalde, egokia izatekotan bestelako egiturak erakusten dituzten hizkuntzetako datuak ere tartekatuko ditugu.

2.1.1. *Tipo semantikoak*

Adjektiboaren kategoria duten hizkuntzetarako, Dixonek (1982: 16) zazpi 'tipo semantiko' proposatu ditu, ustez adjektibozko hizkuntza guztietan gertatzen direnak eta beraz 'linguistic universal'-tzat har ditzakegunak. Berak adibide-moduan jartzen dituen ingelesezko adjektiboekin aurkezten ditugu hemen:

- 1) *Dimentsioa*: *big* "handi", *large* "handi", *little* "txiki", *small* "txiki"; *long* "luz", *short* "labur"; *wide* "zabal", *narrow* "mehar"; *thick* "lodi", *fat* "gizen", *thin* "argal"...
- 2) *Ezaugarri fisikoa*: *hard* "gogor", *soft* "leun"; *heavy* "astun", *light* "arin"; *rough* "latz", *smooth* "leun"; *hot* "bero", *cold* "hotz"; *sweet* "gozo", *sour* "mingots"...
- 3) *Kolorea*: *black* "beltz", *white* "zuri", *red* "gorri"...
- 4) *Giza-ezaugarriak*:⁸ *jealous* "jeloskor", *happy* "zoriontsu", *kind* "atsegin", *clever* "azkar", *generous* "eskuzabal", *gay* "alai", *cruel* "anker", *rude* "zakar", *proud* "harro", *wicked* "zital"...
- 5) *Adina*: *new* "berri", *young* "gazte", *old* "zahar"...
- 6) *Balorea*: *good* "on", *bad* "txar"; *proper* "egoki", *perfect* "ezin hobea", *pure* "garbi", *excellent* "bikain", *fine* "trebe", *delicious* "atsegingarri", *atrocious* "krudel", *poor* "behartsu"...
- 7) *Abiadura*: *fast* "azkar", *quick* "bizkor", *slow* "motel"...

Hizkuntza bakoitzean, tipo semantiko hauen kuantitatezko banaketa ezberdina izango da eta zenbait faktoreren menpe (kultura, gizartea, erlijiozko pentsakera...) egongo da.⁹ Baina, printzipioz, Dixonen sailkapena abiapuntu tipologiko onargarria izan daitekeelakoan gaude.

2.1.2. *Oposaketa semantikoak*

Hizkuntza baten adjektiboetan, bi motatako oposaketa semantikoak egon daitezke:

- a) *Antonimia*: bi adjektiboen arteko oposaketa erlatiboa, gradualak da: *large* "handi" - *small* "txiki". Esan dezakegu oposaketa hau aipatu tipo semantiko guztietan gerta daitekeela.

⁸ Hauetariko batzuk animalietarako (batez ere etxeakoetarako) ere balio dute.

⁹ Adibidez, koloreen eremu semantikoa eskimalen hizkuntzaz eta boskimanoenaz ezberdina izango da.

- b) *Osagarritasuna*: baten ezeztapenak bestearen baieztapena inplikatzan du: *single* “ezkongabe” - *married* “ezkondu”.

2.1.3. *Aurrizki pribatzaileen bidez adierazitako antonimiak*

Bai antonimiako bai osagarritasuneko oposaketetan, kontrako adjektibo bat aurrizki pribatzaile baten bidez era daiteke: *kind* “atsegin” - *unkind* “zakar”, *polite* “edukazio oneko” - *impolite* “edukazio txarreko”, *happy* “zoriontsu” - *unhappy* “zorigaitzoko”. Ingelesez, kontrakotasuna adierazteko baliabide hau ia soilik GIZA-EZAU-GARRI tipo semantikoaren barnean agertzen da. Baina beste hizkuntza batzuetan baliabide hau are emankorragoa da eta beste tipo semantiko batzuetan ere agertzen zaigu.¹⁰

2.1.4. *Atzizki eratorleak*

Adjektiboetako hizkuntza gehienetan, badira eratorpeneko atzizki batzuk, zeinen bidez adjektibo eratorriak eratzen diren. Ingelesez, adibidez, *-ish* eta *-y* KOLORE tipo semantikoan batik-bat agertzen dira: *red* “gorri” > *reddish* “gorrixka”, *pink* “arrosa” > *pinkish* “arrosa-koloreko”, *green* “berde” > *greeny* “berdexka”, baina *terrible* “itzel” > **terriblish*, *excellent* “bikain” > **excellentish*. Hizkuntza gehienetan, adjektibo eratorri hauek adjektiboetatik nahiz izenetatik era daitezke, batzuetan hau lexikoki baldintzatuta dagoelarik.¹¹ Marka dezagun bidenabar ikuspegi tipologiko batetik pribazioa adierazten duten morfemak ia beti aurrizkiak direla, nolabaiteko eratorpen semantikoa adierazten dutenak atzizkiak ohi diren bitartean.

2.1.5. *Adjektiboetatik eratorritako aditzak*

Jakina denez, izenetatik nahiz adjektiboetatik batzuetan aditzak ere erator daitezke. Normalean, izenetatik aditz transitiboak (denominatiboak) eta adjektiboetatik aditz intransitiboak (esanahi ingresibokoak) lortzen ditugu. Baina sarritan adjektibo batetik eratorritako aditz batek esanahi transitiboa ere izan dezake. Honela, *deep* “sakon” > *deepen* “sakondu” eta *rough* “latz” > *roughen* “lartu” ingelesezko aditzek zentzu intransitiboa nahiz transitiboa har dezakete.¹²

¹⁰ Errusieraz, adibidez, baliabide hau oso emankorra da eta aurrizki pribatzaile honen bidez ekoizten diren adjektiboak beste tipo semantikoetakoak izan daitezke. Ik. *красивый* “eder” / *некрасивый* “itsusi”, *внимательный* “arretadun” / *невнимательный* “arretagabe”, *терпеливый* “pazientzia handiko” / *нетерпеливый* “pazientzia gutxiko”. Euskaraz ere badira honelako oposaketa batzuk (*berdin* / *ezberdin*, *bezalako* / *ez bezalako*), baina baliabidea ez da bereziki emankorra eta ia erabat konparaketa adierazten duten adjektiboetara mugatzen da.

¹¹ Euskaraz, esateraz, *-tsu* atzizkiak izenetatik adjektiboak eratorzen dira: *arreta* > *arretatsu*, *lohi* > *lohitsu*, *gogo* > *gogotsu*; *-ska* atzizkiak, adjektiboetatik adjektiboak: *gorri* > *gorrixka*, *hori* > *horixka*. *-Txu* atzizki diminutibatzailea, ordea, izenei nahiz adjektiboetara itsats dakieke: *txori* > *txoritxu*, *txiki* > *txikitxu*.

¹² Halaber, euskaraz, *zikindu* eta *handitu* aditzak intransitiboak nahiz transitiboak izan daitezke. Bestalde, izenetatik eratorritako ia aditz guztiak denominatiboak dira (*bazkari* > *bazkaldu*, *afari* > *afaldu*, *orrizi* > *orriztu*), baina salbuespenak ere badira (*harri* > *harritu* “harri bihurtu (zentzu intransitiboaz)”).

2.1.6. *Sintagma-barneko adjektiboen hurrenkera eta adjektiboaren inguruko hitz-hurrenkera*

Adjektiboaren inguruko hitz-hurrenkerak iruzkin berezi bat merezi du. Azaletik esan dugun legez, euskararako Martinetek *etxe berri*-ren moduko ‘izen + adjektibo’ eraikuntzetarako ‘izen + izen’ azpiko egitura bat proposatzen du, euskaraz dena dle.-dtu. egiturara egokitzen delakoan. Nolanahi ere, simetria hauek ez dira inola ere derrigorrezkoak. Azken urteotako tipologiak ondo frogatu du GN eta NA egiturak aldi berean dituzten hizkuntza ugari daudela.¹³ Hawkins-en lanean (1980) kategoria sintaktiko ezberdinetan agertzen zaigun hitz-hurrenkeraren behaketaren bidez ondoriozta daitezkeen orokorpenak aztertzen dira, Greenberg (1966) lanaren adabakian dauden datuak (142 hizkuntzatatik hartuak) oinarri harturik. Bertan atezaten diren ondorioen arabera (1980: 196), euskararen egitura sintaktikoa (SOV/Po/GN/NA) ez da inola ere bitxia: 24 hizkuntzatan agertzen da. Zifra hau beste egitura bakar batek, SOV/Po/GN/AN motakoak, gainditzen du, hau 28 hizkuntzatan agertzen delarik. Kontuan hartu behar dugu Hawkinsek postulatzen dituen unibertsalak baldintzapean zorrotzen pean daudela. Bere orokorpenak tankera honetakoak dira (1980: 201): VSO hizkuntzetan, adjektiboa izenaren atzean agertzen baldin bada, orduan genitiboa ere izenaren atzean dago. Hots, $VSO \supset (NA \supset NG)$.

SOV hizkuntzei dagokienez, Hawkinsek (1980: 200-201) ondorioztatzen duen unibertsal bakarra hau da: SOV hizkuntzetan, adjektiboa izenaren aurrean agertzen baldin bada, orduan genitiboa ere izenaren aurrean dago. Hots, $SOV \supset (AN \supset GN)$. Hortaz, *SOV/GN/AN motako hizkuntzarik ez dago (edo behintzat Hawkinsek darabilen hizkuntza-sortan ez da mota honetako inongo kasurik agertzen).

Baina, adierazi dugun legez, SOV/GN/NA motako hizkuntza ugari daude. Nolanahi ere, markatu behar dugu mota honetako hizkuntza guztiak (beti Greenbergen lanean agertzen direnak) Po hizkuntzak direla: ez dago *SOV/Pr/GN/NA motako inongo kasurik. Gauza bertsua gertatzen da VSO hizkuntzei dagokienean; ez dago, beraz, *VSO/Pr/GN/NA egitura duen hizkuntzarik. Hau ere Hawkinsen unibertsal-tan jasota dago. Honen arabera (ik. Hawkins 1980: 202-203), Po hizkuntzetan, hurrenkera VSO edo SOV baldin bada, eta adjektiboa izenaren aurrean agertzen baldin bada, orduan genitiboa ere izenaren aurrean dago. Hots (1980: 203): $Po \& (VSO \vee SOV) \supset (AN \supset GN)$.

Laburbilduz, tipologiak eskuratzen dizkigun datuak euskararen gertakizunei ondo moldatzen zaizkie eta Martineten eragozpenak ez daude inola ere justifikaturik.

2.1.7. *Adberbio eratorriak*

‘Adjektibo’ kategoria duten hizkuntza gehienetan, atzizki eratorle baten bidez adberbio bat era daiteke. Adberbio eratorri hauek GIZA-EZAUGARRI tipo semanti-

¹³ Ik. Hawkins (1980). Jarraian aurkeztuko dugun terminologia lan honetan aurkezten dena da. GN = ‘genitibo + izen’; NG = ‘izen + genitibo’; NA = ‘izen + adjektibo’; AN = ‘adjektibo + izen’; Pr = preposizio; Po = postposizio. Honela, arabierak adibidez honako patroio tipologiko hau du: VSO/Pr/NG/NA.

koan bereziki emankorrek dira: *stupid* “ergel” > *stupidly* “ergelki”, *jealous* “jeloskor” > *jealously* “jeloskorki”, *quick* “bizkor” > *quickly* “bizkorki”. EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoan ere batzuetan adberbioak erator daitezke, baina hauek normalean zentzu metaforikoaz erabiltzen dira: *dryly remark* “idorki ohartarazi” (*dry* “idor”), *bitterly protest* “mingoski protestatu” (*bitter* “mingots”), *coldly assert* “hozki baieztatu” (*cold* “hotz”). DIMENTSIO tipo semantikoan, ordea, adberbio eratorriak bixiagiok dira: *big* “handi” > **bigly* “*handiki”, *small* “txiki” > **smallly* “*txikiki”. Nolanahi ere, ik. *narrow* “estu” > *narrowly* “estuki”.

Dena den, hau adberbioak eratzeko baliabiderik emankorrena (ez-markatua) bada ere, bai ingelesez bai euskaraz badaude atzizkirik gabe eratzen diren adberbio (markatu) batzuk. Ingelesezt: *fast* “azkarki”, *hard* “gogorki”. Euskaraz, nolabait, adjektibo guztiak adberbio-moduan erabil daitezke hizkera arruntean edo expresiboan, honako esaldi honetan kasua den legez: *mutila apal-apal etxeratu zen*.¹⁴

Halaber, alemanez adberbioak eratzeko baliabide emankorra (ez-markatua) ezer ez gehitzea da, honela adjektiboa eta adberbioa formalki identikoak direlarik: *plötzlich fragte er mich* “bat-batean galdetu zidan”. Baina zenbait kasutan atzizkiaren bidetako baliabide (markatu) bat erabil daiteke: *zufälligerweise* “kasualitatez” (*zufällig* “kasualitatezko”).

2.1.8. Adberbio eratorrien konparaketa

Ingelesak ez du baliabide morfologikorik aipatu adberbio eratorri hauetatik konparatiboak eratzeko. Euskarak, ordea, bai: *cleverly* “azkarki” > **cleverlier* “azkarkiago” (zuzena *more cleverly* izango litzateke), *slowly* “astiro” > **slowlier* “astiroago” (zuzena *more slowly* izango litzateke).

2.2. Noiz izan ditzake hizkuntza batek adjektiboak?

Aurreko azpi-atalean adjektiboaren kategoria duten hizkuntzez jardun dugu. Baina zenbait hizkuntzatan ez dago ‘adjektibo’ kategoriarik. Hizkuntza batean adjektiboaren kategoria dagoen ala ez auresateko, alde batetik baliabide sintaktikoak ditugu. Euskaraz nahiz gazteleraz, esaterako, sintagma-barneko hurrenkeran adjektiboa izenaren atzean dago; hartan derrigorrez, honetan erabilera ez-markatuan: eusk. *etxe ederra*, gazt. *la casa hermosa*.¹⁵ Frantsesez nahiz ingelesez, ordea, adjektiboa ia beti izenaren aurrean dago: fr. *la belle maison*, ing. *the beautiful house*.¹⁶ Alemanez, ‘adjektibo + izen’ hurrenkera derrigorrezkoa izateaz gain, adjektiboak deklinabide berezi

¹⁴ Kasu honetan *apal-apal* adberbiotzat jotzea *mutila*-ren aposiziotzat jotzea baino egokiago delakoan gaude.

¹⁵ Euskaraz, sintagma bakoitzaren azken adjektiboari (egotekotan) zehaztapena, zenbakia eta kasua adierazten dituen morfema bat gehitzen zaio, baina hau sintagma osoari dagokio, ez adjektiboari soilik. Gazteleraz, adjektiboak zenbakiko eta generoko konkordantzia izan behar du sintagma beraren izenarekin: *las casas hermosas* “etxe politak”, *el jardín hermoso* “lorategi polita”.

¹⁶ Frantsesez, adjektiboak zenbakiko eta generoko konkordantzia izan behar du sintagma beraren izenarekin: *les belles maisons* “etxe politak”, *le bel jardin* “lorategi polita”. Ingelesezt, ostera, adjektiboa ez da inoiz numerorako deklinatzen (kasurik ez dago hizkuntza honetan, ez eta generoaren ezberdintze morfologikorik): *the beautiful houses* “etxe politak”.

bat eskatzen du, erakusleena eta izenena (hau da, honetatik geratzen dena) ez bezalakoa: *das schöne Haus*.¹⁷ Errusieraz, halaber, ‘adjektibo + izen’ hurrenkera derrigorrezkoa den bitartean, adjektiboak deklinabide berezi bat du (erakusleekin partekatzen duena), izenena ez bezalakoa: *красивыи дом*.¹⁸ Arabieraz, ostera, derrigorrezko hurrenkera ‘izen + adjektibo’ dugu, eta gainera kokaleku atributiboan adjektiboak artikulua eraman behar du,¹⁹ baina aurreko bi kasuetan ez bezala, adjektiboak izenaren deklinabide berbera du: *(a)l-baytu l-ġamīlu*.²⁰ Latinez eta beste hainbat indoeuropar hizkuntzatan ere adjektiboak izenaren deklinabide berbera du, baina sintagma-barnean izena eta adjektiboaren arteko hurrenkera ez da tinkoa (joerak badaude ere): *pulchra domus*, baina *populus Romanus* “erromatar jendea”.²¹

Beste alde batetik, baliabide morfologikoak ere erabil ditzakegu adjektiboak auresateko, baina hauek ez dira lexiko osorako baliagarri. Euskaraz, *-tsu* edo *-ti* atzizkia duten ia hitz guztiak adjektiboak dira, baina *gorri*, *maker* edo *bizardun* adjektiboek ez digute berez esaten adjektiboak ala izenak diren, beraien alboan itxura morfologiko berdintsua duten *herri*, *aker* edo *hiztun* izenak aurkitzen ditugularik. Azken sei hitz hauetan, semantikak eta sintaxiak soilik aurrean diezagukete hitza adjektiboa ala izena den. Hurrengo galdera da: eta semantikaren eta sintaxiaren artean, zein baliabide da nagusi? Euskarazko *erromatar soldaduak*, gaztelarazko *la bella flor* “lore polita (poet.)” eta ingelezko *problems hypothetical* “arazo hipotetikoak”²² bezalako kasuak markatzen baldin baditugu, kontura gaitezke sintagma-barneko hurrenkera sintaktikoak ez direla beti erabat murriztaile. Hiru kasu hauetan, adjektiboak *erromatar*, *bella* eta *hypothetical* dira, hurrenez hurren, semantika hizkuntza bakoitzean ohikoa den sintaxiaren gainetik nagusitzen delarik. Hortaz, Dixonekin bat gatoz (1982: 8) adjektiboari buruzko bere lan ezagunean esaten duela: “We work from the

¹⁷ Kasu honetan, adjektiboak numeroko, kasuko eta generoko konkordantzia izan behar du sintagmaren gainerako elementuekin. Ikus bitez: *die schönen Häuser* “etxe politak”, *ein schönes Haus* “etxe polit bat”, *der schöne Garten* “lorategi polita”, *den schönen Garten* “lorategi polita (ak.)”, *die schöne Frau* “emakume polita”, *der schönen Frau* “emakume polita (gt., dt.)”.

¹⁸ Alemanez bezalaxe, adjektiboak numeroko, generoko eta kasuko konkordantzia izan behar du sintagmaren gainerako elementuekin. Ikus bitez: *красивые дома* “etxe politak”, *красивая девушка* “neska polita”, *красивую девушку* “neska polita (ak.)”, *красивое ждѣлице* “ostatu polita”, *красивое ждѣлице* “ostatu polita (ak.)”.

¹⁹ Salbu eta sintagma ez-determinatua baldin bada: *baytun ġamīlun* “etxe polit bat”. Bestalde, kokaleku predikatiboan, adjektiboa artikulurik gabe eta ez-determinatuta agertzen da: *(a)l-baytu ġamīlun* “etxea polita da”.

²⁰ Baina, alemanez eta errusieraz bezala, adjektiboak numeroko, kasuko eta generoko konkordantzia izan behar du izenarekin: *(a)l-buyūtu l-ġamīlūna* “etxe politak”, *(a)l-bayta l-ġamīla* “etxe polita (ak.)”, *(a)l-bayti l-ġamīli* “etxe polita (gt.)”, *(a)l-muslimatu l-‘arabiyātu* “arabiar (emakume) musulmana”...

²¹ Hemen ere, adjektiboak numeroko, kasuko eta generoko konkordantzia izan behar du sintagmaren gainerako elementuekin: *pulchrae domus* “etxe politak”, *pulchram domum* “etxe polita (ak.)”, *pulcher puer* “ume polita”.

²² Egoera zehaztu batzuetan, azken adibide hau gramatikala izan daiteke ingelesez. Hala nola: *he had no patience with problems hypothetical* “berak ez zuen pazientziarik arazo hipotetikoekin”. Sintagma-barneko ‘izen + adjektibo’ hurrenkera zuzena izan dadin, bi baldintza behar ditugu: a) sintagma ez-determinatua izatea (**the problems hypothetical*); b) izenaren esanahia oso orokorra izatea. Honela, adjektiboak izena azpi-sailkatzen du, hurrenkerearen bitartez esanahi zehatzagoko elementua (hots, adjektiboa) gailentzen delarik.

assumption that the syntactic properties of a lexical item can largely be predicted from its semantic description. Semantics is thus held to be prior to syntax”.

Rijkhoff-ek (2000: 221) 50 hizkuntza aztertu eta hitz-moten inguruko honako hizkuntza-sailkapen hau egiten du:²³

1. *mota*: V/N/A; samoera.
2. *mota*: V-N/A; hurrita, imbabura ketzua.
3. *mota*: V-N-A; abkhaz, alablak, euskara, berbice, bukiyip, burushaski, nederlandera, guarani, hetita, hmong njua, hungariera, ika, kayardild, ket, nama hottentot, nasioi, ngalakan, ngiti, oromo, sumeriera, wambon.
4. *mota*: V-N; babungo, bambara, burmera, chukchi, galela, gilyak, gude, hixkaryana, kisi, koasati, koreera, krongo, lango, mandarin txinera, nung, nung-gubuyu, pipil, sarcee, tamil, tsou, vietnamera, mendebaldeko groenlandiera.
5. *mota*: V(-N); cayuga.

V (edo V(-N)) motako hizkuntzak izateak oso zalantzazkoa dirudi; honi buruz (ik. Dixon 1982: 2). Honek esan nahi du (ia) hizkuntza guztiek nola edo halako lexema nominalen kategoria bat dutela. Badirudi, ostera, zenbait hizkuntzatan adjektiboaren kategoria lexematikorik ez dagoela. Kasu honetan, bi aukera ditugu: a) adjektibozko esanahia duten hitzak lexema nominalen kategoriaren barnean daude; ez dago baliabide morfo-sintaktikorik izena eta adjektiboa ezberdintzeko, baina testuinguruak zehazten digu halako hitz bat izena ala adjektiboa den (2. mota: V-N/A); eta b) ez dago adjektibozko esanahiko hitzik, eta adjektibozko kontzeptuak bestelako hitz-moten bidez adierazten dira (4. mota: V-N). 2. motako hizkuntza bat Australiako ngiyambaa dugu. Bertan (ik. Rijkhoff 2000: 219): “The class of nominals includes nouns as well as lexemes that would be translated as adjectives in English. Although there is a morphological difference in that only a subclass of lexemes of the N/A type permits reduplication, this is attributed to ontological rather than linguistic factors”. Mota hau txit urria da, zerrendan dakusagun legez. 4. motako hizkuntzak, ostera, ugariagoak dira. Hauetariko kasu bat galela papuar hizkuntza dugu. Hizkuntza honi buruz ari dela, Rijkhoff-ek dio (2000: 220): “If we take the Galela equivalent of the English adjective ‘big’ *lamo* and let it function as a modifier of the noun, we must also add a third person pronoun. This is because in Galela this property is expressed through a verbal predicate (“be.big”) whose sole argument must be explicitly expressed in the form of a pronominal element. Thus the whole phrase is rather like a subordinate clause”.²⁴

²³ Bertan, V = aditz, N = izen, A = adjektibo. Gidoiek (-) hitz-moten arteko muga zehatzak adierazten dituzte; barrek (/), muga zehatzik eza. Adibidez, V-N-A motako hizkuntza batean, irizpide morfo-sintaktikoetan nahiz semantikoetan oinarrituz adjektiboaren kategoria argi-argi zedarri dezakegu. V-N/A motako beste batean, ostera, irizpide morfo-sintaktikoek bi lexema-mota bakarrik ezberdintzen dituzte: aditz-lexemak eta lexema nominalak. Baina azken hauek V-N-A motako hizkuntza batera itzultzen baldin baditugu, batzuetan izenezko, beste batzuetan adjektibozko esanahiak lortuko ditugu.

²⁴ N/A eta N-A egiturak ezberdintzeko, Hengeveld-ek (1982: 63-67) hizkuntza *malguak* eta *zurrunak* bereizten ditu. Ezberdintasuna geuk deskribatutakoa da: hizkuntza malguetan (tonga kasu), hitz-moten izaera testuinguruak zehaz dezake, baina ez dago baliabide morfo-sintaktikorik N bat eta A bat bereizteko. Hizkuntza zurrunetan, ostera, ‘parts of speech’ direlakoak baliabide morfo-sintaktikoen bitartez adierazten dira.

3. motako hizkuntzetan adjektiboaren kategoria baliabide morfo-sintaktikoen bitartez azaltzen da, eta beraz hizkuntza hauek 2. motakoetatik argi eta garbi ezberdintzen dira. V-N-A motako hizkuntza bat (ingeleza) eta V-N/A motako beste bat (ketxua) erkatzeko, ikus bitez ketxuazko esaldi hau eta sintagma hau (ik. Hengeveld 1992: 64):

(1) a.	<i>rikaška:</i>		<i>hatun-ta</i>
	ikusi (lehenaldia, 1sg.)		handi (ak.)
	“Handia ikusi nuen”		
b.	<i>chay</i>	<i>hatun</i>	<i>runa</i>
	hori	handi	gizon
	“Gizon handi hori”		

(1a)-n, *hatun*-ek ezaugarri bat adierazten du (“handitasun”), baina (1b)-n ezaugarri hori daukan objektu bat (“handi bat”). Hau ezberdintasun semantiko handia da, baina ezberdintasun hau hizkuntza honetan soilik ageri zaigu. Ingelesezt, osteraz, *big* “handi”-k ezaugarria bakarrik adieraz dezake. Hengeveld-en esanetan (1992: 64), “Quechua combines the functions of adjectival and nominal predicates in one part of speech”.

Aurrera jarraitu baino lehen azpimarratu nahi genuke hizkuntzalari guztiek ez dutela sailkapen hau onartzen. Croft-en aburuz, esate baterako, V, N eta A ez dira hizkuntzaren araberako (‘language-specific’) kategoriak, unibertsalak baizik. Hizkuntzaren araberako ezberdintasunak semantikan daude, ez gramatikan. Tongaerako V-N/A egitura ingelesezko V-N-A egiturarekin erkatzerakoan, Croft-ek sailkapen tradizional honen jarraitzaileei ihardesten die (2000: 71): “The problem with this argument is that there are language-specific semantic differences in the meanings of the lexical items used in each function. [...] English school used predicatively does not mean the same thing as Tongan *ako* used predicatively, namely ‘study’. Going in the opposite direction, English study used referentially does not mean the same thing as Tongan *ako* used referentially, namely ‘school’. Finally, English *small* used referentially does not mean the same thing as Tongan *si’i* ‘childhood’ used referentially. [...] All of these language-specific semantic differences imply that, as in English, Tongan and Tuscarora lexical items have multiple conventional meanings, each of which happens to fall into different parts of speech of the usual sort (Noun, Verb, Adjective)”. Antzerako eragozpen bat Wierzbicka-k (2000) planteatzen du. Hizkuntzalari honek ‘parts of speech’ direlakoen definizio klasikoaren kritika bat burutzen du. Bere ustetan (2000: 286-87), kasu gehienetan hauek ez dute auresaten halako kontzeptu bat unibertsalki hitz-mota zehaztu batean sartuko den ala ez. Azken finean, Wierzbicka-k planteamendu murriztaile bat proposatzen du (2000: 287): “In my view, this can only be done on the basis of empirically established linguistic universals, that is, concepts which can be found in an identifiable form in all languages, and which can also be accepted as intuitively intelligible (non-technical) conceptual primitives”. Bere irizpideak oso eztabaidagarri izan daitezkeela onartu arren, Wierzbicka-k (2000: 295-98) unibertsal hauen zerrenda bat eskaintzen digu. Adjektiboek dagokienez, berak proposaturiko lau unibertsalak (Dixonen artikuluan oinarrituz) hauek dira: “handi”, “txiki”, “on” eta “txar”. Eta gehitzen du (2000: 297): “But suppose that in a certain language

the words for BIG and SMALL behave in some respects differently from the words for GOOD and BAD-which pair would we then treat as the deciding one? In my view, in a case like this the best solution will be to go with BIG and SMALL, rather than with GOOD and BAD; for it is more likely that the words for GOOD and BAD will behave in some respects like the words of the class including DO and HAPPEN (that is, “verbs”) than that the words for BIG and SMALL will”. Nolabait, eragozpen hauek guztiak oso zentzudunak diren arren, eremu teorikoan sartzen dira. Diakroniaz jarduteko, planteamendu funtzional tradizionala baliagarri izan daitekelakoan gaude.

Jarraian 3. motako eta 4. motako hizkuntzen azterketara mugatuko gara, bi arazoirengatik batik-bat: a) motarik ohikoenak dira; eta b) hurrengo atalean ikusiko dugun legez, aitzin-euskararen berreraiketarako hauek dira interesgarrien gerta dakizkigukeen motak.

3. motako hizkuntzetan (hots, V-N-A egiturakoetan), Dixonek (1982: 1-7) bi azpi-mota aurkitzen ditu: a) adjektibo-klase zabala, irekia eta emankorra duten hizkuntzak; b) adjektibo-klase murrizta, itxia eta ez-emankorra duten hizkuntzak. Haietan, adjektiboak oso ugari dira eta adjektibo berriak sortzeko baliabide morfologiko anitz daude; hauetan, adjektibo gutxi daude eta adjektibo-klasea itxia ohi da, hots, ez dago adjektibo berriak sortzeko eratorpeneko baliabiderik. Semantikaren ikuspegitik, adjektibo-klase zabaleko hizkuntzetan adjektiboek esanahi zehatzagoak adierazten dituzte, eta esanahi hauek erlatiboki aldaketa gutxirekin itzul daitezke hizkuntza batetik beste batera; adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan, ostera, adjektibo bakoitzak okupatzen duen hedadura semantikoa zabalagoa da eta ez aurreko kasuan bezain zehatza.

Ez dago esan beharrik bereizte hau erlatiboa dela. Zenbat adjektibo behar ditu hizkuntza batek bere adjektibo-klasea zabala izan dadin? Erabaki hau subjektiboa izango da beti. Irizpide morfologikoak kuantitatiboak baino sinesgarriagoak direlakoan gaude. Adjektibo-klase murrizteko hizkuntza batean adjektiboak urriak eta aldaezinak dira. Gainera, klasea itxia denez gero, ez da erraza bestelako hitzak (izenak eta aditzak adibidez) adjektibotzat berrinterpretatu daitezzen eta jadanik dagoen sortaren adjektibo-kopurua areago dezaten. Bestalde, sarritan adjektibo-klase murrizteko V-N-A hizkuntzen eta V-N(/A) hizkuntzen arteko muga zehatzik ez dago, Dixonek (1982: 34-54) aztertzen dituen hizkuntzen analisisan ikus dezakegun legez. Hortaz, joerez bakarrik ari gara eta ohartu behar dugu konbentzionalki ‘motak’ deituko ditugun kategoria hauek *continuum* baten barnean ulertu behar ditugula. *Continuum* honen muturrak adierazteko kasu argiak aukeratu behar ditugu. Adjektibo-klase zabaleko V-N-A hizkuntza baten kasu argia ingelesa da. Ingelesezh ehunka adjektibo daude, eta adjektibo berriak eratortzeko baliabideak aski ezagunak dira. Adjektibo-klase murrizteko V-N-A hizkuntza baten kasu argia igbo hizkuntza da. Igboz, zortzi adjektibo dira bakar-bakarrik, hauetariko lau gainerako lauren aurkako antonimiako oposaketan daudelarik.

Dixonek aurkezten digun hizkuntza-corpusean (ik. Dixon 1982: 34-54), hizkuntzalari honek 17 hizkuntza aztertzen ditu, hauetariko bakoitzean honako galdekizun hauek iruzkinduz: a) zenbat adjektibo dituen hizkuntzak; b) formaren aldetik, nolako baliabide morfo-sintaktikoak dauden hizkuntzan adjektiboaren kategoria bereizteko (egotekotan, zeren V-N egiturako pare bat hizkuntza ere aztertzen bai-

titu); d) nola antolatzen diren lexikoan berak proposaturiko zazpi 'tipo semantikoak' (ik. 2.1.1.), eta nola tipo semantiko batzuk ia era aldaezin batean hitz-mota batzuei dagozkien.

Orain azterketa honetatik atera daitezkeen ondorioetara mugatuko gara. Datuen behaketatik, Dixonek (1982: 46-62 eta 1-7) honako joera, orokortasun, uni-bertsal edo hausnarketa orokor hauek aurkezten dizkigu:

1) Hizkuntzak bi taldetan sailka daitezke: a) adjektibo-klase zabal eta ireki bat dutenak; eta b) adjektibo-klase murriztuta eta itxi bat dutenak. Lehen taldean ingeleza, dyrbal eta tzotzil bezalako hizkuntzak ageri zaizkigu. Hizkuntza hauetan, zazpi tipo semantikoetako adjektiboak daude. Bigarren taldeko hizkuntzen artean hauexek dira: hua (12 adjektibo inguru), hausa (12 inguru), telugu (30 inguru), bamba (20 inguru), luganda (40 inguru), acooli (40 inguru), alambak (40 inguru), kiriwini (45 inguru), sango (45 inguru), swahili (75 inguru). Hizkuntza hauetan, normalean ez dago zazpi tipo semantikoetako adjektiborik: tipo semantiko batzuk adjektiboaren kategorian sartzen dira eta beste batzuk bestelako hitz-motetan. Ondorengo bost orokortasunak tipo semantiko hauen agerpenaren inguruko zehaztapenak dira.

2) Adjektiboak dituzten hizkuntza guztietan, ADIN, DIMENTSIO, BALORE eta KOLORE tipo semantikoak gehienetan adjektiboaren kategorian sartzen dira.

3) Adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan, GIZA-EZAUGARRI tipo semantikoa nagusiki izenaren kategorian sartzen da. Honela, 12 adjektibo bakarrik dituen hauszaz tipo semantiko honetako hitz guztiak izenak dira. Adjektibo gehixeago dituzten hizkuntza batzuetan, tipo semantiko honetako hitz bakar bat edo bi besterik ez dago. Adjektibo-klase zabaleko hizkuntzetan, GIZA-EZAUGARRI tipo semantikoko hitz batzuk izenak dira, baina orokorrean adjektibo izateko joera erakusten dute.

4) Adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan, EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoa nagusiki aditzaren kategorian sartzen da. Adjektibo gutxitako hizkuntzetan, tipo semantiko honetako adjektiborik ez egoteko joera dago; adjektibo-kopurua areagotu ahala, hauetarikoren bat aurki dezakegu.

5) EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoa adjektiboaren kategorian sartzen baldin bada, orduan ABIADURA tipo semantikoa ere kategoria honetan sartuko da. Hau adjektibo-klase zabaleko hizkuntzetan (ingeleza, dyrbal, yurok eta tzotzil bezalakoe-tan) nahiz adjektibo-klase murriztuta baina honen barnean adjektibo-kopuru ertaina duten hizkuntzetan (japoniera eta swahili bezalakoetan) gertatzen da.

6) EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoa aditzaren kategorian sartzen baldin bada, orduan ABIADURA tipo semantikoa adberbioaren kategorian sartuko da. Hau bamba eta sango hizkuntzetan gertatzen da.

7) Adjektibo-klase zabalen eta murriztuta arteko dikotomia honen alboan, badugu beste bat: *biziki adjektibozko hizkuntzak* ('strongly adjectival languages') eta *biziki aditzeko hizkuntzak* ('strongly verbal languages'). Orokorrean, zenbat eta adjektibo gehiago izan hizkuntza batek, orduan eta gertuago egongo da hauetariko lehen eredutik, baina hau ez da beti kasua. Biziki adjektibozko hizkuntzetan (dyrbal kasu), adjektiboaren kategoriak zazpi tipo semantikoak monopolizatzen ditu: zazpi tipo semantiko hauetako ia hitz guztiak adjektiboak dira, ez dagoelarik berauei dagoen ez aditzik, ez izenik. Biziki aditzeko hizkuntzetan (hausa kasu), osteria, ia le-xiko osoa adjektiboak ez beste kategorietan sartzen da.

Hemen ere *continuum* bat besterik ez dugu. Bi mutur hauen artean badago tar-teko kasurik: ingelesa, adibidez, oposaketa honen aurrean *hizkuntza neutral* bat da. Hizkuntza honek ehunka adjektibo ditu, baina aztergai ditugun zazpi tipo semantikoetako hitz asko bestelako kategorietan ere sar daitezke. Hortaz, dualtasun honen mutur batean edo bestean egotea ez da arazo kuantitatibo bat, arazo erlatibo bat baizik. Ingelesak adjektibo asko ditu (bere eratorpeneko baliabide morfologikoei esker batik-bat), baina corpus lexiko orokor eskergera duen neurrian, adjektiboaren kategoriak ez du lexiko osoa monopolizatzen.

8) Biziki adjektiboko diren hizkuntzetan, adjektibo guztien antonimoak adjektibo dira, hain adjektibozko ez diren hizkuntzetan adjektiboen antonimoak bestelako hitz-motetan sar daitezkeelarik. Beraz, biziki adjektibozko hizkuntza bat den dyirbal-*ez*, oposaketa antonimiko guztiak A-A (adjektibo-adjektibo) egiturakoak diren bitartean, hizkuntza neutral bat den ingelesez oposaketa antonimiko batzuk A-A egiturakoak dira (*sharp* “zorrotz”-*blunt* “kamuts”) eta beste batzuk A-V (adjektibo-aditz) egiturakoak (*raw* “gordin”-*cooked* “kozinatu”). Azken kasu hauetan, joera nagusia hauxe dugu: oposaketaren osagai ez-markatua aditza da. Bestalde, A-V motako oposaketek ekintza baten inguruko semantika bat ohi dute (‘action oppositions’), A-A motakoek ez dutelarik inolako ekintzarik inplikatzan (‘non-action oppositions’).

Biziki aditzezko hizkuntzei dagokienez, hauek adjektibo-klase zabalekoak nahiz murriztekoak dira. Orokorrean, kasu hauetan oposaketaren osagai markatua aditz bat izango da eta ez-markatua: a) adjektibo bat, hizkuntza adjektibo-klase zabalekoa baldin bada; edo b) izen bat (gehienetan, baina batzuetan adjektibo bat ere posible da), hizkuntza adjektibo-klase murriztekoa baldin bada (ik. Dixon 1982: 55). Hortaz, honako eskema hau postula dezakegu (cf. Dixon 1982: 51):

	Ekintzazko oposaketak (“gordin” - “kozinatu”)	Ez-ekintzazko oposaketak (“zorrotz” - “kamuts”)
1. Biziki adjektibozko hizkuntzak (dyirbal)	A – A	A – A
2. Hizkuntza neutralak (ingelesa)	A – V	A – A
3. Biziki aditzezko hizkuntzak (hausua)	A – V	A – V

9) Adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan normalean adjektiboak antonimikoki oso parekaturik badaude ere (ik. Dixon 1982: 3-7), batzuetan zenbait adjektibok ez dute antonimorik. Adjektibo hauen antonimoak aditzak ohi dira. Oposaketa hauetan, osagai ez-markatua normalean adjektiboa da. Beraz, hizkuntza hauetan A-A motako oposaketa antonimiko batzuk aurkitzen ditugu (baina kontuan har dezagun adjektibo-sorta murrizta izanik oposaketa hauek erlatiboki urriak izango direla), eta hauen aldamenen A-V motako beste batzuk. Orokorrean, banaketa hau lexikoki baldintzatuta dago. A-V motako oposaketak honako tipo semantiko hauei ohi dagozkie: DIMENTSIO, EZAUGARRI FISIKO, ABIADURA, eta agian ADIN.²⁵ Adibide mo-

²⁵ Gainerako oposaketak (A-A motakoak albo batera utzita) N-V (izen-aditz) motakoak ohi dira. Mota hau oso ugaria da adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan oposaketa antonimikoak sortzeko. Honen inguruan ‘the N/V syndrome’ delako auziaz eztabaidatu da hizkuntzalarien artean,

duan hona hemen alamlak-ezko A-V motako oposaketa batzuk: *nfri* “gordin, heldugabe” / *huk(kföt)* “heldu, umotu (V)”, *wafkha* “osasuntsu” / *dböhna(kföt)* “gai-xotu (V)”, *nfri* “bizirik, berri” / *nob(kföt)* “hil (V)”, *briöh* “huts” / *frkih(kföt)* “betirik egon”.

10) Adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan, adjektiboaren kategoriaren edukin semantikoa hizkuntzatik hizkuntzara berdintsua da.²⁶ Dixonek (1982: 7) jorrazten dituen mota honetako 20 hizkuntzetan marka dezakegu adjektiboaren inbentarioa ia beti binakako oposaketa antonimikoetan egituratuta dagoela. Maiztasun handienaz agertzen diren esanahiak honako hauek dira: “handi” (20 hizkuntzetan), “txiki” (19tan), “luze” (14tan), “labur” (15etan), “berri” (15etan), “zahar” (14tan), “on” (13tan), “txar” (14tan), “beltz” (13tan), “zuri” (14tan), “gorri” (8tan), “gordin, berde, heldugabe” (7tan). Agertzen diren beste adjektibo batzuk hauek dira: “astun” (5etan), “arin” (5etan), “zorrotz” (4tan), “argal” (3tan), “indartsu” (3tan), “bero” (3tan), “basati, haserre” (3tan), “femenino” (3tan), “eder” (3tan), “lodi” (2tan), “kamuts” (2tan), “leun” (2tan), “hotz” (2tan), “busti” (2tan), “garratz” (2tan), “oso, bete” (2tan), “esku-zabal” (2tan).

11) Hizkuntza hauetan, sintagma nominaletan bi hurrenkerak aurkitzen ditugu (AN nahiz NA). Zenbaitetan (hala nola, huaz, teluguz eta kiriwiniz), badirudi adjektiboak kokaleku atributiboan soilik ager daitezkeela. Beste zenbaitetan, kokaleku predikatiboan ager daitezke, baina bakarrik nolabaiteko marka morfologiko bat eranstean baldin bazaie.²⁷

Orain egin diezaiegun aipu labur bat 4. motako hizkuntzei, hots, V-N egitura-koei. Hizkuntza hauek ere ez dira batere urriak (ik. goiko sailkapena). Adjektiboazko kontzeptuak adierazteko, hauek bestelako hitz-motetan sartzen dira. Gehienetan, izen abstraktuak eta batik-bat aditz intransitiboak dira adjektiboaren kategoriaren ordezkioak. Hau japonieraz gertatzen da, non ehunka adjektiboazko kontzeptu diren, hauek aditzen azpi-mota bat osatzen dutelarik. Yurok-ez ere adjektiboak aditzen hitz-motan sartzen dira, bai eta samoeraz, non hala ere GIZA-EZAUGARRI tipo semantikoko kontzeptu batzuk izen abstraktuen bidez adierazten diren. Batzuetan adjektiboazko kontzeptu hauek hitz-mota ezberdinetan banatzen dira eta banaketa hau tipo semantikoen araberako kontua da. Chinook-ez, esate baterako, ADIN tipo semantikoko kontzeptuak aditzen hitz-motan sartzen dira; DIMENTSIO, BALORE tipoetakoak eta EZAUGARRI FISIKO tipoko gutxi batzuk izen maskulinoen bidez adierazten dira; GIZA-EZAUGARRIkoak bestelako izenen bidez; eta ABIADURAKO nahiz KOLORERAKO guztiak eta EZAUGARRI FISIKOKO gehienak flexiorik gabeko partikulen bidez (hauek beste hitz-mota bat direlarik).

Sarritan ez da erraza V-N hizkuntzen eta adjektibo-klase murrizteko V-N-A hizkuntzen arteko muga zedarritzea, ez eta halako V-N hizkuntza bat benetan ad-

baina, arazo honek adjektiboari zuzen-zuzen eragiten ez diolarik, oraingoan saihestuko dugu. Ik. Dixon (1982: 51-54).

²⁶ Dixonen orokortasunak eta iruzkinak interesatzen zaigun hurrenkeran kokatu ditugu. Ik. orain Dixon (1982: 1-7). Bestalde, adjektibo-klase murrizteko hizkuntza baten azterketa interesgarri baterako, ik. Levy (1992).

²⁷ Azken iruzkin hau ez du Dixonek berak bere lanean esplizituki egiten; guhaurk aurkezten dugu bere datuen behaketan oinarrituz.

jektiborik gabeko hizkuntza den ala ez zehaztea. Azken kasu honetan, eztabaida semantika eta morfo-sintaxiaren arteko galdekizun bat da. Ikus dezagun adibide arketipiko bat: mandarinar txinera.²⁸ Hizkuntza honen deskribaketan, hiru argudio morfo-sintaktiko daude aditza eta 'adjektiboa' hitz-mota berberari dagozkiola pentsatzeko. Lehen erabilpen predikatiboa da. Kokaleku predikatiboan ez aditzak ez 'adjektiboak' aditz kopulatiborik behar ez duten bitartean, izenak *shi* aditz kopulatiboa behar du kokaleku honetan. Bigarrena, erabilpen atributiboa da. Mandarinez, edonolako izenei era ezberdinetako atributoak erants dakizkieke: aditzak, 'adjektiboak' nahiz beste izenak. Kasu guzti hauetan, sintagma-burua bere atributoarekin elkartzeko *DE* partikula behar dugu, eta honek ere ikuspegi morfo-sintaktiko batekin aditza eta 'adjektiboa' lotzen ditu. Hirugarren argudioa aspektu-markaketa da. Bai aditzek bai 'adjektiboek' aspektu-markak har ditzakete. Adibidez, *-le* atzizki perfektiboaz honako eratorpen hauek lortzen ditugu: *shui* "lo egin (inf.)" > *shuile* "lo egin du", *nūli* "arretatsu" > *nūile* "arretatsu (izan da)".

Aditza eta 'adjektiboa' hitz-mota berberan sartzearen aurkako argudioak ere badaude, baina sinologo gehienek ustez ahulak dira eta azalpen tradizionala bertan behar utzi gabe uler daitezke. Hauetariko bat erreduplikazioen jokoera da. Aditz bisilabikoak ABAB egiturako erreduplikazioa duten bitartean, 'adjektiboena' AABB egiturakoa da. Era berean, aditz monosilabikoen erreduplikazioak AyiA egitura du, eta 'adjektibo' monosilabikoenak AA. Esanahiaren aldetik ere badago ezberdintasunen bat. Hark "gauza bat 'pixka bat' egin" adierazten du; honek intentsitatea gehitzen dio forma ez-erreduplikatuari. Argudio honi, Sackmann-ek (1996: 268) ihardesten dio: "However, this analysis obviously suffers from a confusion of syntax with morphology. In Mandarin Chinese, the phenomenon of reduplication is clearly morphological, not syntactic: ABAB-reduplication must be treated either as a type of inflection (if one subscribes to the view that it yields aspect *forms* of verbs) or as a type of word formation (if one takes the resulting forms as forms of a semantically different lexical word). AABB-reduplication, on the other side, has to be treated as word formation because it creates words with different, 'intensive' lexical meanings".

Sinologo gehienak, beraz, bat datoz txinerazko 'adjektiboak' aditzen hitz-mota berean sartu behar ditugula baieztatzean. Baina nola txerta daitekeen adjektiboaren kategoria aditzenean zehazterakoan, desadostasun handia dago.²⁹ Orokorrean, 'adjektiboak' esanahi estatiboa duten aditzekin estu lotuta daude.

Azkenik, Rijkhoff-ek (2000) ondorioztatzen duen unibertsalak iruzkin labur bat merezi du. Hizkuntzalari honen aburuz, adjektiboaren kategoriarik ez duten hizkuntza (ia) guztietan, 'zenbakari + izen' moduko sintagmetan bi osagaien arteko harreman sintagmatikoa sailkakari baten bidez adierazten da (2000: 217): "Data from a representative sample of the world's languages indicate that adjectives only occur in languages in which the numeral is in a direct construction with a noun (that is, the numeral does not occur with a sortal classifier), but not viceversa". Hona hemen sailkakariak dituzten V-N hizkuntza batzuen adibide batzuk (2000: 222-23):

²⁸ Ondorengo analisirako, ik. Sackmann (1996). Bertan, 'adjektibo' komatxoaren artean idatziko dugu, adjektibo-kategoriarik ez egon arren, ustezko adjektiboak nolabait izendatu behar ditugulako.

²⁹ Azalpen baterako, ik. Sackmann (1996: 268-75).

- (2) a. Mandarin txinera
wǔ *bě'n* *shū*
 bost SAILK liburu
 “bost liburu”
- b. Koreera
mal *du* *mali*
 zaldi bi SAILK
 “bi zaldi”
- d. Hmong njua
ob *tug* *naab*
 bi SAILK suge
 “bi suge”

Adjektiboaren kategoria duten hizkuntzetan, ostera, ez dago honelako sailkakarik. Arrazoiren batengatik (hauxe da Rijkhoff-en aierua) hizkuntza batek adjektiboak izan ditzake bakarrik baldin eta bere izenak [+Eite] ezaugarriakoa lexikoki zehaztuta baldin badaude, “which means that the properties that are designated by these nouns are characterised as having a spatial boundary” (2000: 217). Gure aburuz, proposamen honek hitz-moten inguruko arazoetan bide berriak urra litzake, baina horretarako ikasketa sakonagoak (eta hizkuntza-kopuru handiagoak jorratzen dituztenak) beharko genituzke.

3. Adjektiboa aitzin- eta aurre-aitzin-euskaraz

Atal honetan euskararen adjektiboak garai ezberdinetan pairatu duen bilakaera aztertu gogo dugu. Horretarako gure aurrenengo eginbeharra hemendik aurrera manciatuko dugun kronologia erlatiboa zehaztea da. Gure esparru teorikoa beste lan batean definitu dugu (ik. Martínez Areta-prestatzen). Lan honetan, orokorrean Lakarrak (1995) postulatatu printzipioetan oinarritzen gara eta zehaztapen batzuk burutzen saiatzen gara.

Lakarrak (1995) markatzen du aitzin-euskararako berreraiki daitezkeen erro bisilabiko guztiak³⁰ (edo gehienak behintzat) esanahi lexematiko bat duten bi osagaitan zati daitezkeela. Honen guztiaren ondorioztapen diakronikoa izango litzateke garairik zaharrenean euskararen egitura morfo-fonemikoa monosilabikoa izan zela. Esate baterako, *gi-bel* hitza hartzen baldin badugu, badirudi hemen aurkitzen dugun *gi* elementua *gi-harre*-n eta besteren batean ere agertzen zaigula, agian “haragi” esanahiaz. Bigarren elementua, *bel*, baliteke *ar-bel*-en, *os-pel*-en eta *u-bel*-en agertzen zaigun berbera izatea, agian “beltz” esanahiaz. Euskal lexiko zaharrenean barrena azterbide hau aplikatzen baldin badugu, konturatuko gara oso baliabide emankor eta baliotsua gertatuko zaigula, hitz zahar bisilabiko gehienak bi elementu monosilabikotan zatika daitezkeelarik.

³⁰ Lakarrak (1995: 194) hitz monosilabikoak, bisilabikoak eta trisilabikoak sailkatzen ditu euskal lexiko zaharrenean, baina trisilabikoak (*egia*, *herio*, *lehia*...) ez dira aztertzeke hain errazak, eta ez bide dute aitzin-euskararen lexiko estrukturalarekin lotura esturik.

Lakarraren prozedura, beraz, aitzin-euskararen lexikoaren analisi morfologikoan aurrera-pausu handia delakoan gaude. Dena den, ondorioztapen diakronikoak ateratzerakoan arreta handiz ibili behar dugu. Berreraiki ditzakegun elementu monosilabiko guztiek ez dute esanahi lexematikorik; batzuen esanahia morfematikoa da. Adibidez, *harri*-ren *-i* elementua ziurrenik atzizki singulatzaille bat dugu, aditz-partizipioetan agertzen den berbera alegia (*ikus-i*, *ekarr-i*, *etorr-i*...). Kasu honetan *harr*- eta *-i* garai zaharrago batean elementu burujabeak zirela postulatzeak espekulatiboagoa dirudi. Kontu hau ez da erabakigarria izango lan honetan, hemen batez ere ‘izen monosilabiko + adjektibo monosilabiko’ egiturako eraikuntza bisilabikoez arituko baikara, non bi osagaiak lexemak diren.

Gure aipatu lanean (ik. Martínez Areta-prestatzen) zehazten saiatu gara garai monosilabikotik beste bisilabiko baterako igarotze-prozesu hori nola burutuko zen. Gure aieruaren arabera, garairik zaharrenean euskarak egitura morfo-fonemiko monosilabikoa edo quasi-monosilabikoa izango zukeen. Baliteke garai honetan silaba guztiek azentu-esparru bana edukitzea ([_] egiturakoa), hizkuntza agian tonala zelarik. Nolanahi ere, lotura zehaztu batzuetan azentu-esparrua bi silabakoa izan zitekeen ([_ - _] egiturakoa). Lotura hauek zeintzuk ziren zehaztea ez da batere erraza, baina badirudi eraikuntza hauetatik bi silabako azentu-unitateak gainerako lexikora hedatu zirela, hitz-eraketa faktore prosodikoen menpe zegoelarik. Azentu-unitate hauek deuterotonikoak ziren ([_ - _] egiturakoak), hots, azentua bigarren silaban zuten eta oin yambikoak osatzen zituzten.³¹ Gure lanean egitura hau zuten egitura bisilabikoak bost motatakoak izan zitezkeela proposatu dugu: a) *deskribatzaileak*: ‘izen-adjektibo’³² egiturakoak (*gi-bél*, **han-kér* (> *aker*), **hen-bór* (> *enbor*)); b) *menpetasunezkoak*: ‘izen-izen’ egiturakoak (**orz-tóts* (> *ostots*), **ur-bár* (> *i-bar*)), **zur-bí* (> *zubi*)); d) *atzizkidunak*: ‘izen-atz.’ egiturakoak (*zur-í*, *han-dí*, **hor-só* (> *otso*)); e) *koordinatuak*: ‘izen-izen’ egiturakoak (*gi-zén* (?), *gi-zón* (?)); f) *erreduplikazioak*: ‘izen-izen’ egiturakoak (*go-gó*, *ze-zén*, **de-dér* (> *eder*)).

Hortaz, halako une batean bisilabismoa lexikoan zabaldu zen. Semantikari begiratzen baldin badiogu, agian iradoki dezakegu bisilabiko bihurtzen ziren eta azentu-eraketa deuterotoniko hau hartzen zuten izenek esanahi singulatzaille (*harr-í*, *berr-í*) edo zehaztatzaille (*gi-bél*, **han-kér*) bat izateko joera erakusten dutela. Esanahi singulatzaillea edo zehaztatzaillea zuten izenek, beraz, bisilabiko deuterotoniko bihurtzeko joera zuten, eta horretarako bi erro monosilabiko elkartu behar zituzten, hauen arteko harreman sintaktikoa aipatu berri ditugun lau motetakoa izan zitekeelarik. Halaber, hitz-eraketa faktore prosodikoen menpe zegoenez gero, uste dugu hauetariko hainbat lotura erredundante samarrak zirela, oin monosilabiko batetik beste bisilabiko deuterotoniko bat egiteko helburua zutelarik. Hala nola, **bor* “borobil” epitetoa berez borobilak diren gauzei erantzen zaie: **(h)en-bór*, *zil-bór*. Halaber, **han* “lau hankako animalia (?)” izenak badu ziurrenik esanahi deungu bat (konpara bedi *han-dí*, zeinaren aurrengo esanahia ziurrenik “itzel” edo den), eta behintzat bi izen bisilabikotan esanahi deungako epitetoekin agertzen da: **han-kér*,

³¹ ‘Yambiko’ terminoa azentuzko zentzuaz darabilgu hemen, nahiz eta bere jatorrizko zentzuak (metrika klasikokoak) kuantitatea, eta ez azentua, adierazi.

³² Azpimarratuta dagoen osagaia sintagma-burua da.

han-dúr*. Gainera, marka dezagun garai honetarako berreraiki ditzakegun bai zenbait izen monosilabiko (han*, **(h)ez*, **(h)en...*), bai zenbait adjektibo monosilabiko (**bur*, **bor*, **ker*, **bel*) mota honetako konposatu bisilabikoetan fosildurik geratu direla eta lexiko monosilabikotik desagertu direla. Hau ere, gure aburuz, baldintza-pen prosodikoaren alde mintzatzen zaigu.

Geroztik, unitate bisilabiko guzti hauek lexikalizatu ziren eta erroak bisilabiko bihurtu ziren. Prozesua, beraz, honako era honetan irudika dezakegu: [_ - '] > [_ ']. Une honetan erro bisilabikoak jadanik ez ziren analitikoki interpretatzen. Adibidez, [_ - '] egiturako oin prosodiko bat ekoizteko helburuaz *gi* “haragi” + *bel* “beltz” elkartu zirenean, *gi-bel* sortu zen. Aurrenik *gi-bel* “haragi beltz” esanahiko konposatu bat izango zatekeen, honek guztiak “gibel” adierazteko perifrasi bat osatuz. Baina geroztik azterbide analitiko hau ezabatuko zatekeen eta *gi-bel* “haragi” erro bisilabikotzat joko zatekeen. Nolanahi ere, hemendik aurrera konposakerako baliabideak emankor jarraitu zuen. Garai berri honetan konposatuak erro bisilabikoen artean sor zitezkeen, honela [_ (_) - ' (_)] egiturako³³ konposatu tri- edo tetrasilabikoak sortu zirelarik. Adibide klasiko bat jartzearren, *begi* eta *buru* erro bisilabikoen elkartetik menpetasuneko konposatu bat era daiteke, eta emaitza trisilabikoa da: *be-puru*.³⁴

Jarraian burutuko dugun analisian adjektiboaren arazoa baino ez dugu aztertu. Beraz, muga gaitezen orain konposakera bisilabikoaren garaiko konposatu bisilabiko deskribatzaileetara (hots, ‘izen-adjektibo’ egiturakoetara), printzipioz garai berriagoetan ageri zaizkigun adjektiboak nagusiki mota honetatik sortu baitira. Ikus ditzagun konposatu bisilabiko deskribatzaile batzuk: **han-ker* (> *a-ker*), **ar-bel* (> *ar-bel*), **hen-bor* (> *enbor*), *gi-bel*, *la(r)-bur*, **ba(r)-ker* (> *ma-ker*), **bur-ker* (> *mu-ker*), *sa-bel*, **sa-bin* (> *sa-min*), **sa-bur* (> *samur*), **su-bin* (> *su-min*), *zil-bor*. Leku-kotasun historikoetan, hauetariko batzuk izenezko esanahia erakusten dute; beste batzuk, ordea, adjektibozko esanahia. Balitekeena hauxe da: konposatu hauek, jatorriz, ‘izen-adjektibo’ egitura sintaktikoa zuten, baina egitura hau, ikuspegi semantiko batetik, ‘izen-adjektibo’ nahiz ‘izen-adjektibo’ moduan interpreta zitezkeen. Honen ondorioz, lexikalizazio bisilabikoak burutu zirenean konposatu osoaren esanahia izenezkotzat nahiz adjektibozkotzat interpreta zitezkeen. **Sa-bin*-ek, adibidez, “erri mindu” esanahia izango zuen, baina metaforikoki “mindu, samin” adierazteko ere erabil zitezkeen. Adjektibozko esanahi metaforiko hau bigarrenkaria eta exozentrikoa izango litzateke. Beste konposatuak, ordea, izenezko esanahi endozentrikoa mantendu bide dute (**han-ker*, **har-bel*, **hen-bor*, *gi-bel*...). Lexikalizatutakoan, beraz, ‘izen-adjektibo’ egiturako konposatu batzuk izen, beste batzuk adjektibo, bihurtu ziren.

Gure kronologian, beraz, honako garai hauek ezberdinduko ditugu:³⁵

³³ Konposatu hauetan azentua ziurrenik bigarren osagaiaren lehen silaban legoke. Galdekizun hau aipatu lanean xehe aztertzen dugu.

³⁴ Elkartze hauetatik sortzen diren aldaketa eta txandaketa fonetikoak ere gure lanean aztertzen ditugu.

³⁵ Konpara bedi kronologia hau Igartuarenarekin (ik. Igartua 2002: 385-87). Gure esparru teorikoa lan honetan aurkezten denaren antzerakoa denez gero, orrialde hauetan irakur dezakegun kronologiari lotzen gaitzaizkio. Funtsan, Igartua irizpide fonologikoetan oinarritzen da bere kronologiarako; gu, irizpide morfo-sintaktikoetan.

- a) *aurre-aurre-aitzin-euskara*.³⁶ garai honetan, hizkuntzaren egitura monosilabikoa edo quasi-monosilabikoa zen. Hitz monosilabiko bakoitzak azentu-esparru bat izanez gero, prosodia - [_] [_] [_] [_] [_] [_] - moduko egitura izango zukeen. Baliteke tonala izatea, baina hau aukera bat besterik ez da. Nolanahi ere, egitura honen barnean ziurrenik bi (edo hiru (?)) hitzen arteko sintagmek azentu-batasuna erakuts zezaketen, dela tonu-sandhiaren bitartez (eman dezagun: [_] [_] [_] [1 - 2] [_]), dela intentsitate-azentueren bitartez (eman dezagun: [_] [_] [_] [_ - _] [_]).
- b) *aurre-aitzin-euskara*.³⁷ garai honetan, bi erro monosilabikoz osaturiko sintagma bisilabikoak sortu ziren. Sintagma bisilabiko hauek aipatu ditugun lau motatakoak izan zitezkeen. Hemen interesatzen zaiguna 'izen + adjektibo' egiturakoa da: *gi-bél*, **har-bél*, **ur-bél*, **han-kér*, **or-kér*, **bur-kér*, **han-dúr*, *bil-dúr*, **hen-bór*, *zil-bór*, **zin-búr*, **sa-búr*... Hitz hauek eratu zirenean, hitzunek ziurrenik analitikoki interpretatzen zituzten (*gi-bél* "haragi beltz", **or-kér* "oin kaskar"...), baina gero bi lexemez osaturiko sintagma hauek zentzu eratorriak, exozentrikoak hartu zituzten eta erroak monolexematikoki berrinterpretatu ziren (*gibél* "haragi beltz > gibel", *okér* "oin kaskar > oker"). Gure hipotesiaren arabera, gainera, prosodiak oin bisilabiko deuterotonikoen eraketaren alde ziharduen, eta elkartzeko honen emaitza semantikoa batzuetan bortxatua izan zitekeen.
- d) *aitzin-euskara*.³⁸ funtsean, akitanian inskripzioen garaiko hizkuntzari dagokio. Garai honetan, konposakerako beste fase bat hasi zen. Oraingo honetan, lexema bisilabikoak sortu direlarik, hauetariko bi elkartzuz gero konposatu tri- edo tetrasilabikoak eratzen dira. Prozesu honek azentu-aldaketa bat eragin zuen: konposatuak azentu bakarra zuen eta hau bigarren osagaiaren lehen silaban zegoen. Azentu-aldaketa hau honako era honetan irudika de-

³⁶ Garai hau Igartuaren 'aitzin-euskara I'-ari dagokio. Azpimarratu nahi genuke garai honetako nondik-norakoak urrunegi geratzen zaizkigula ondorio tinkoak ateratzeko. Garairik zaharrenean euskara hizkuntza (quasi-)monosilabikoa zen galdekizuna bera txit espekulatiboa da. Baina hemen batik-bat aztergai dugun garaia 'aurre-aitzin-euskara' izanik, planteamendu estruktural oso bat burutu behar dugu, eta horretarako garai honen aurreko ustezko garaia aipu bat egin behar diogu. Bestela azalduko dugu. Hemen 'aurre-aitzin-euskara' deituko dugun garaian *gi-bél*, *bil-dúr*, *ez-kér* eta abarreko hitzak sortu ziren. Gure ustetan, hitz guzti hauek jatorriz 'izen + adj.' egiturako sintagmak ziren, beranduago lexikalizatu zirenak. Baina, hasieran sintagmak baziren, orduan bi elementuak elkartu aurretik garai zaharrago bat izango zen, zeinean bi elementu horiek burujabe ziren. Adibidez, **bel* "beltz" epitetuaren aurreko kokalekuan, hots, [_ -bél-en kokagunean, paradigmatikoki hainbat elementu monosilabiko ager zitezkeen: *har-bél*, *gi-bél*, **ur-bél*, **orz-bél*, *goi-bél*, **zin-bél*... Honek esan nahi du konposatuaren lehen elementu hauek aurreko garai batean monosilabiko eta burujabe izan behar izan zutela. Ustezko fase honi, hain zuzen, dagokio guk 'aurre-aurre-aitzin-euskara' izendatu dugun garaia.

³⁷ Igartuaren 'aitzin-euskara II'-ari eta IIb-ri dagokio. Igartuaren aburuz, aitzin-euskara IIb-ko garaian bi aldaketa fonetiko garatu ziren: *d-z* hasitako bi erroz osaturiko konposatu bisilabikoetan, lehena disimilatu zen (**do-dól > odól*, **da-dár > adár*); eta bi hasperen zituzten hitzetan, lehena disimilatu zen (**ha(n)kber > akher*, **harthó > artho*). Baina bi garai hauen arteko ezberdintasuna galdekizun fonologikoetan oinarritzen da eta beraz ez da ezinbestekoa morfo-sintaxiaz ari garen lan honetan.

³⁸ Igartuaren 'aitzin-euskara III'-ari dagokio.

zakegu: [_ '] + [_ '] > [_ (_) - ' _].³⁹ Honela, *ardí + alté > art-álte*, *basó + herri > bas-érri*, *burú + kide > bur-kide* eta abarreko konposatuak sortu ziren. Azkenik, hauetariko asko monolexematikoki berrinterpretatu ziren eta beren azentuera gainerako lexikoaren era egokitu zuten (azentua bigarren silaban ezkerretik hasita). Adibidez, *besó + be > besa-pé* “besape” konposatu-moduan sortu zen, baina geroztik *besape* erro bakartzat jo zen eta azentua bigarren silabara igaro zen: *besápe*.

Ondorengo azpi-ataletan hauetariko fase bakoitzean ‘adjektibo’ kategoriak zein izatera izan zezakeen aztertuko dugu. Hurrenkera hemen aurkeztutakoaren alderantzizkoa izango da. Hau da, historian zehar aurretik atzera joango gara.

3.1. Adjektiboa aitzin-euskaraz

Jadanik esan dugun legez, funtsean aitzin-euskararen garaia akitanian inskripzioen garaiari dagokio. Hortaz, honen gainean emango dugun edozein epaiketak akitanian datuetan oinarritu beharko du. Beste hainbat galdekizunetan akitanian datuak ondorio finkoak ateratzeko urri badira ere, kasu honetan (hots, ‘adjektibo’ kategorian zen ala ez eta izatekotan nolakoa zen argitzerako orduan) ez dago zalantza izpirik. Kategorian bazen eta honek egituraren aldetik egungo euskarak erakusten dituen ezaugarri berdintsuak zituen.

Aipa ditzagun gure azterketarako interesgarri gerta dakizkigukeen lekukotasunak: *BELEX*,⁴⁰ *BONBELEX*, *CISSONBONNIS*, *HARBELEX*, *HONTHARRIS*, *ILLVNA*, *SENIPONNIS*, *SENTARRI*, *VM.ME.SA.HAR*, *AHERBELSTE*, *ASTOILVUNNO*, *BAIGORIXO*, *HERAVSCORRITSEHE*, *ILVRBERRIXO*, *ILVRBERRIXON*, *ILVMBER*, *LVRGORR*. Datu hauen azterketatik, garai honetako ‘adjektibo’ kategoriaren egoera estrukturala eta egungo euskararena berdintsuak direla ondoriozta dezakegu. Ikuspegi sinkroniko batetik, halako hitz bat adjektiboa den ala ez jakiteko irizpide sintaktikoetan oinarritu behar dugu, ez irizpide morfologikoetan. Paradigmatikoki, normalean ezerk ez digu esaten aurrean daukagun hitza izena ala adjektiboa den. Izan ere, euskaraz (bai gaur egun, bai garai zaharragoetan) zenbait hitz izenak nahiz adjektiboak izan daitezke (*berri*, *argi*, *goibel*, *makal*). Salbuespen bakarrak izenezko esanahi lexikoko atzizki bat duten hitzak izango lirateke: *-to*, *-so*, *-le*, *-bo*... Hauek izenak dira beti: **(h)arz-to* (> *asto* ?), **hor-so* (> *otso* ?), **bel-le* (> *bele*), **(h)al-bo* (> *albo*). Beste atzizki batzuk, *-i*, *-di* eta **(e)tz* kasu, izenak nahiz adjektiboak ekoiztu dituzte: *harr-i*, *herr-i*, baina *berr-i*, *urr-i*; **(h)ez-di* (> *ezti* ?), baina *han-di*; **hor-(e)tz* (> *hortz*), baina **bel-(e)tz* (> *beltz*).⁴¹ Sintagmatikoki, ordea, hitz-

³⁹ (_) ikurrak *herri / herkide* edo *sagu / sator* moduko txandaketak adierazten ditu. Ik. Trask (1997: 183-92). Txandaketa hauek ziurtasun osoz agertzen zaizkigun lehen lekukotasunak Erdi Aroko dokumentazioan daude. Akitanian datuak eskasegiak dira aitzin-euskaraz jadanik ziren ala ez jakiteko. Baina honek ez du gure planteamendua baliogabetzen. Lehen osagaiaren azken bokala kokaleku protoniko ahulean erortzen da, erorketa hau noiz-nahi burutzen delarik ere.

⁴⁰ Konpara bitez ib. *icorbeles*, *iscerbeles*, *iltubeles*, *ecerebels*, *anbels*, *atabels*.

⁴¹ Argi dezagun hemen ez gairela akitanian datuak aztertzen ari, berauetatik ondoriozta dezakegun egoera orokorra baizik. Honexegatik apatu ditugu garai horretarako (ziurrenik arazorik gabe) berreiraiki daitezkeen atzizki batzuk. Bestalde, egungo euskaraz adjektiboak esanahi lexikoa duten atzizkiak ere baditugu: *-tsu*, *-garri*, *-ti*...

hurrenkerak zalantza-izpirik gabe adierazten digu halako hitz bat izena ala adjektiboa den: sintagma nominaletan, adjektiboa beti izenaren atzean dago, inolako salbuespenik gabe. *BONBELEX*, *CISSONBONNIS*, *HARBELEX*, *VM.ME.SA.HAR*, *AHERBELSTE*, *ASTOILVUNNO*, *BAIGORIXO*, *HERAVSCORRITSEHE*, *ILVRBERRIXO*, *ILVRBERRIXON*, *ILVMBER* eta *LVRGORR* lekukotasunetik, erabat ziurra da akitanieraren garaian honen inguruan egungo egoera berbera dugula: sintagmen hurrenkerak NA zen. Dena den, zenbait hitzek ziurrenik izenezko nahiz adjektibozko eginkizuna bete zezaketen. Akitanian datuetan bertan, badirudi hauetariko kasu ziur bat dugula: *ILVRBERRIXO*, *ILVRBERRIXON*, *ILVMBER* kasuetan, *ilun*⁴² izena da; *ASTOILVUNNO*-n, ordea, *ilun* adjektiboa da. *ILLVNA*-n, *ilun* isolaturik agertzen bide zaigu. Halaber, badirudi *BELEX*-en ere **bel(e)tz* isolaturik dagoela. Bi izen hauek antroponimian epiteto-moduan agertzen bide ziren.⁴³

Ikuspegi diakroniko batetik, garai honetako adjektiboek jatorri morfologiko ezberdinak izan ditzakete. Gure aipatu lanean azaldu bezala (ik. Martínez Areta-presetzen), aurre-aitzin-euskararen garaian faktore prosodikoak direla medio hitz bisilabiko-mordoxka sortu ziren. Hauen artean, ‘izen + adjektibo’ egiturako deskribatzaileak (*gi-bél*, *bil-dóts*, *goi-bél*, **sa-bín*); beste batzuk nolabaiteko atzizki singularzaileak (**bel-lé*, *harr-í*, *bur-ú* (?), *berr-í*); beste batzuk ‘izen-izen’ egiturako menpetasunezkoak (**ur-bí*, **ur-bár*); beste batzuk koordinatuak (*gi-zón*, *gi-zén*); eta beste batzuk erreduplikazioak (*ze-zén*, *go-gó*, **de-dér*, *go-gór*). Antza denez, ondorengo garaian (hots, aitzin-euskaraz edo akitanieraz, erro bisilabiko hauek zentzu exozentrikoa lexikalizatu eta monolexematiko bihurtu zirela) hauetariko guztiak izen nahiz adjektibo bihur zitezkeen, salbu eta izenezko esanahi lexikoko morfema bat tartean baldin bazegoen. Adibidez, *-le* atzizkia zuten hitz guztiak izen bihurtu ziren, atzizki honek ‘nolabaiteko agente’ ideia inplikatzan baitzuen. Baina printzipioz, halako hitz bat, bere jatorria zein-nahi zen ere, izen nahiz adjektibo bihur zitezkeen. Dirudienez, erro bisilabikoak lexikalizatu ziren unean erroen erabateko berrinterpretazio morfologiko bat burutu zen. Hitz bisilabiko bakoitza bi hauetariko edozein ‘hitz-mota’-tara⁴⁴ egoki zitezkeen. Halako hitz bat izen ala adjektibo bihurtzeko irizpide bakarra semantikoa zen.⁴⁵ Baina, izen bat eta adjektibo bat konbinatzen zituzten sintagmetan, sintaxiak ederki argitzen zuen zein zen adjektiboa, hau izenaren atzean agertzen baitzen.⁴⁶ Iku-

⁴² *Ilur-*, ustez, *ilun*-en aldaera da, tartean *-n/-r* txandaketa dagoelarik (*jaun / jaur-* edo *soin/sor-* daku-sagunaren modukoa).

⁴³ Ik. Gorrochategui (1984: 159): “Si el término *Belex* ‘negro’ es muy empleado para la formación de antropónimos, no lo es tanto para los nombres de dioses. Excepto *Aherbelste*, en todos los demás casos la noción de ‘negro, oscuro’ se expresa por medio de *ilun(n)-*”.

⁴⁴ Eta hemen ‘hitz-mota’ “kategoria gramatikal” zentzuaz ulertu behar dugu (‘izen’ edo ‘adjektibo’).

⁴⁵ Ohar gaitzen aipatu ditugun adibideak aurre-aitzin-euskararen bost motetatik hartuta daudela, eta bostetan izenen nahiz adjektiboen kasuak konbinatu ditugula.

⁴⁶ Egoera hau errepikakorra izan da euskararen historian zehar. Honela, euskarak hizkuntza erromani-koetatik mailegatu dituen hitzak semantikaren arabera soil-soilik bihurtu dira izen edo adjektibo. Eta hau lexiko osoan gertatzen da. Halako hitz bat izena, adjektiboa ala bi gauzak aldi berean izan ahalko da, baina honek jokaera sintaktiko bat dakar: izena baldin bada, sintagma-hasieran agertuko da; adjektiboa baldin bada, ordea, izenaren atzean. Morfologikoki izenak ala adjektiboak diren aurrean daitezkeen hitz bakarrak izenezko edo adjektibozko atzizki lexiko bat dutenak dira. Era honetan, *egi-le* eta *iratzar-gailu* izenak izango dira; *hodei-tsu* eta *poz-garri*, adjektiboak.

siko dugunez, hau aurre-aitzin-euskaraz ere gertatzen zen, eta baliteke garai bateko eta besteko sintaxien artean nolabaiteko jarraitasun bat egotea.

3.2. Adjektiboa aurre-aitzin-euskaraz

Esan dugu aitzin-euskaraz erro tri- eta tetrasilabikoak sortu zirela. Aurre-aitzin-euskaraz, ordea, hitz nominalek (izenek eta adjektiboek) bisilabikoak izateko joera nabarmena zuten, hainbat monosilabiko oraindik bazeuden ere.⁴⁷ Halaber, azaldu dugu nola erro bisilabiko hauek bi erro monosilabikoz osatutako sintagmen lexikalizazioaren bidez sortu ziren, sintagma hauek lau motatakoak izan zitezkeelarik. Hemen jatorriz ‘izen + adjektibo’ egiturako sintagmak ziren kasuetara mugatuko gara. Hain zuzen ere, lan honen helburu nagusia honako galdera honi erantzun batzuk ematea da: garai honetako ‘adjektibo’ kategoriak, nolako ezaugarriak zituen? eta nola txerta daitezke hauek 2.1. puntuan ikuspegi tipologiko batetik zehaztu ditugun adjektiboaren akzidenteeekin? Ikus dezagun.

Gure aipatu lanean berreraiki ditugun hitzen artean, ‘izen + adjektibo’ egitura hau duten 37 daude. Etimologia hauek batik-bat Lakarraren lanetatik aterata daude (ik. bibliografia), eta gu etimologia berauen analisi ‘mikro-sintaktiko’ bat egiten saiatu gara. Hitz guzti hauen bigarren elementuaren jatorrizko esanahia adjektibozkoa zela baieztatzeko, nagusiki hiru arrazoi eman ditugu (bi semantikoak, bestea sintaktikoa):

- a) hauetariko elementu bakoitza agertzen den hitz guztiak erkatzen baditugu eta bigarren elementu hauetatik esanahiren bat ateratzen baldin badugu, esanahi hau adjektibozkoa da argiro. Adibidez, *ar-bel*, *gi-bel*, *goi-bel*, *sa-bel* eta *u-bel* erkatuz gero, **bel*-en jatorrizko esanahia “beltz” edo antzerako zer-bait izango da, edozein kasutan adjektibozkoa.
- b) bigarren elementu hauekin agertzen diren lehen elementuak erkatzen baldin baditugu eta bertatik esanahiren bat ateratzen saiatzen baldin bagara, esanahi hau argi eta garbi izenezkoa da. Aipatu berri ditugun hitzetan, lehen osagaien gutxi gora-beherako esanahiak, hurrenez hurren, honako hauek izango lirateke: “harri”, “haragi”, “goialde”, “sabel, barrualde” eta “ur”.
- d) adjektibozko esanahia duten elementu hauek beti izenaren atzean agertzen dira. Koherentzia sintagmatiko hau hitz-kategorien ezberdintze egituratu batekin bat bide dator.

Lau arrazoi hauei behaketa fonemiko bat gehi dakieke: elementu hauetariko gehienek TVR egitura morfo-fonemikoa dute. Nolanahi ere, hau beste arrazoiekin lot dezakegun laugarren arrazoi bat dela baieztatzea gehiegi izango litzateke.

Bestalde, markatu behar dugu adjektibozko hizkuntza gehienetan gertatzen den legez aurre-aitzin-euskaraz ere zenbait adjektibok testuinguruak baldintzatutako izenezko eginkizuna ere bete zezaketela. Honela, **bin* (egungo *min*-a) adjektiboa bide da **sa-bin*-en (> *samin*) eta **su-bin*-en (> *sumin*), baina izena **bin-katz*-en (> *minkatz*).

⁴⁷ Hau, jakina, gure esparru teorikoaren barnean (ik. Martínez Areta-prestatzen).

Hemen 37 hitz hauek taldekatzen eta bertatik ondoriozta ditzakegun adjektibo guztien zerrenda bat burutzen saiatuko gara, azkenik zerrenda honen gora-beherak iruzkintzeko. Adjektibo hauek hurrenkera alfabetikoan ezarriko ditugu, bakoitza forma berreraikian aurkeztuko dugularik. Aldamenean, agertzen diren hitzen zerrenda burutuko dugu. Ez dago esan beharrik bai berreraiketak bai aldamenean proposatzen ditugun esanahiak (kasu batzuetan beste batzuetan baino neurri handiago batean) espekulatiboak direla.⁴⁸

Hona hemen zerrenda:

- **bal* “txepel, motel (??)”: **(h)ez-bál* (> *ezpal*) “zuhaitz (?) motel (??)”, *gar-bál* “buru (?) motel (??)”, *her-bál* “X motel (??)”,⁴⁹ *za-bál* (?) “??”.
- **bel* “beltz”: **har-bél* “harri beltz”, *gi-bél* “haragi beltz”, *goi-bél* “goialde beltz”, *sa-bél* “barrualde beltz”, **ur-bél* (> *ubel*) “ur beltz”, **zin-bél* (> *zimel*) “ehun (??) belztu”.⁵⁰
- **bin* “mingarri”: **sa-bin* (> *samin*) “barrualde mingarri”, **su-bin* (> *sumin*) “su mingarri”.
- **bor* “borobil”: **(h)en-bór* (> *enbor*) “enbor (??) borobil”, **han-bór* (> *hamar*) “hamarreko (?) borobil”,⁵¹ *zil-bór* “zilbor borobil”.
- **bur* “leun, bigun, samur”: **la(r)-búr* (> *labur*) “larre (??) leun (??)”,⁵² **sa-búr* (> *samur*) “barrualde samur”, **zin-búr* (> *zimur*) “ehun (??) leun”.⁵³
- **dar* “indartsu (??)”: *in-dár* “X indartsu (??)”, **da-dar* (> *adar*) “??”.
- **der* “on, eder (??)”: **de-dér* “eder, on (?)”, **iz-dér* “izter (??)”, *baz-dér* “bazter (??)”.
- **dots* “ar”:⁵⁴ *han-dóts* “animalia (?) ar”, *bil-dóts* “arkume ar”, **hor-dóts* (> *ordóts*) “animalia (?) ar”.
- **dur* “deunga”: **han-dúr* (> *andur*) “animalia (?) deunga”, *bil-dúr* “arkume (?) deunga”, *su-dúr* “su (??) deunga (??)”.⁵⁵

⁴⁸ Bestalde, ohar gaitezen hemen gauzak formalki bakarrik ikertu nahi ditugula. Hortaz, itzulpenetan lehen esanahia, endozentrikoa, soilik adieraziko dugu.

⁴⁹ Ik. bizk. *herren* (??).

⁵⁰ **Zin*-en esanahia oso iluna da. *Zimel*-en (< **zin-bel*) eta *zimur*-en (< **zin-bur*) agertzen den elementua berbera baldin bada, baliteke **zin* nolabaiteko azal organiko bat (“larru”, “landare-ehun”) izatea, zeinari degradazioko adjektiboak (agian ukimenarekin zerikusia dutenak) erants dakizkiokeen.

⁵¹ Kasu honetan, **han*-en esanahi zabal bat onartu beharko dugu. Agian, lehen esanahia “lau hankako animalia” izanik ere, testuinguruak baldintzatutako bestelako esanahiak ere har zitzakeen (“handi”, “itzel”...). Esanahi bigarrenkarietan, badirudi nolabaiteko konnotazio tabuistiko bat duela.

⁵² Hau bereziki espekulatiboa da. Berrito ere, hemen berreraiketak formalki soilik interesatzen zaizkigu.

⁵³ Ik. **bel*-en esandakoa.

⁵⁴ Adjektibo honek ez du adjektiboetan ohikoa den TVR egitura morfo-fonemikoa. Aitzitik, TVS egitura du.

⁵⁵ Kasu honetan, esanahia erabat zentzugabea da. **Dur* elementua agian *ur-dur-i*-n ere ikus dezakegu. Dena den, ez dugu lexikokoan sartu ez baita bisilabikoa. Izan ere, egituraren aldetik *ur-dur-i* berezi samarra da. Gainerako lexikotik espero genukeen forma *ur-dur* izango litzateke. *Ur-dur-i* lexikoko hitz bakarra bide da, non *-i* atzizki singulatzaila bigarren silaban dagoen adjektibo monosilabiko bati hirugarren silaban eransten zaion.

- *gal “makal, eskas (?)”: *ar-gál* “haragi (??) eskas (?)”,⁵⁶ *ba-gál (> makal) “‘zuhaitz-mota’ (??) makal (?)”.
- *gatz “latz, lakatz”:⁵⁷ *la(r)-gátz (> lakatz) “larre (??) latz”, *don-gátz (> lokatz) “lohi (??) zatar”, *ba-gátz (> makatz) “‘zuhaitz-mota’ (??) latz”, *hor-gátz (> orkatz) “animalia (?) latz”.
- *gor “gor, gogor” (?): *sag(u)-gór (> sator) “sagu gor”, *zen-gór (> zekor) “zezen gor”.
- *gur “makurtu”: *(h)ez-gúr (> ezkur) “‘zuhaitz-mota’ makur”, *ba-gúr “‘zuhaitz-mota’ (??) makur”, *zan-gúr (> zakur) “zaindari uzkurtu”.
- *kar “latz, zakar”: *la(r)-kár (> lakar) “larre (??) latz”, su-kár “bero latz”, za(n)-kár (> zakar) “X latz”.
- *ker “txar”: *han-kér (> aker) “animalia (?) txar”, ez-kér “ez (??) txar”,⁵⁸ *ba-kér (> maker) “‘zuhaitz-mota’ (??) txar”, *bu(r)-kér (> muker) “buru txar”, or-kér (> oker) “oin txar”, *buz-kér (> puzker) “putz txar”.
- *kon “sakon” (??): *sa-kón “barrualde sakon (?)”.
- *kor “azkar” (??): *haz-kór (> azkar) “haziera azkar (?)”, biz-kór “prestutatsun (?) azkar (?)”.

Hortaz, 17 adjektibo genituzke. Tipologikoki, hau oso kopuru murrizta da. Egia da hain hipotetikoak diren adjektibo hauen kopuruari buruz espekulazteak ez garamatzala inora. Hauetariko adjektibo batzuen berreraiketa txit eztabaidagarria da; zerrendan egon litezkeen aurre-aitzin-euskararen beste adjektibo batzuk, ordea, ez daude, dela guk uste izan dugulako ez dagoela beren berreraiketarako froga argirik, dela formalki hauen aztarnak lexikotik erabat desagertu direlako.

3.2.1. Aurre-aitzin-euskararen adjektiboaren akzidente tipologikoak

Egoki diezaiegun adjektibo-sorta hau 2.1. puntuan zehaztu ditugun adjektiboaren akzidente tipologikoei. 17 adjektibo hauek aipatu ditugun tipo semantikoetan txertatu behar izanez gero, honako sailkapen hau lortuko genuke:

- 1) *Dimentsioa*: *gal, *kon.
- 2) *Ezaugarri fisikoa*: *bin, *bor, *bur, *dar, *gor, *gur, *kar.
- 3) *Kolorea*: *bel.
- 4) *Giza-ezaugarriak*: *dots.
- 5) *Adina*:

⁵⁶ Dena den, *argal* fonetikoki konplikatu da. Ikusten ari garen konposatu guzti hauetan, bigarren elementuak TV(R/S) egitura du. T hori belarea izatekotan, orduan bigarren osagaiaren hasieran beti ahoskabetzen da (sakonean ahostuna baldin bada). Kasu hau salbuespena izango litzateke.

⁵⁷ Adjektibo honek ere ez du adjektiboetan ohikoa den TVR egitura morfo-fonemikoa. Aitzitik, TVS egitura du. Horretaz gain, kasu honetan beste arazo bat dago: nekez sines daiteke *gatz honen egungo *gaitz*-ekin ez duenik zerikusirik. Eta hitz hau, TVWS egiturakoa izateaz gain, izen bat dugu. Bestalde, “gaitz, ondoez” esanahia zaharra izan arren (bizk. *gatz*, erronk. zub. *gaitz* “gaitz, ondoez”), honen alboan badugu goi-naf. gip. lap. erronk. *gaitz* “izugarri, eskerga”. Hortaz, ez dugu baztertu behar *gatz-en esanahi zaharra “handi” zen hipotesia.

⁵⁸ Hitz honen inguruko problematika iluna da. Beste azterketa baten arabera, *ez-kér* < *esku-kér. Ik. Trask (1997: 292) eta Lakarra (2002a: 436).

6) *Balorea*: **der*, **bal*, **dur*, **gatz*, **ker*.

7) *Abiadura*: **kor*.

Edozein hizkuntzalarik pentsatuko duen legez, ez du inolako zentzurik hone-lako sailkapen bat egiteak. Alde batetik, adjektibo hauetariko gehienen esanahiaz espekulatu besterik ezin dugu egin. **Bal*-i, esate baterako, “txepel, motel” esanahia esleitu diogu, baina *gar-bal*, *za-bal* eta *za-pal* erkatzen baditugu, “zabal, lau, zelai” edo azal bati eslei diezaiokegun bestelako esanahiren bat ere izan lezake, honek *ez-pal*-erako eta *her-bal*-erako balio ez duen arren. Bertsua esan dezakegu gainerako adjektiboetz. Bestalde, beste adjektibo askok zerrenda honetan egon beharko lukete ziurrenik, baina beren forma desegin edo lexikotik desagertu da arrastorik utzi gabe.

Ondoren proposatuko dugunez, elementu hauek adjektiboak ziren garaian euskara adjektibo-klase murrizteko hizkuntza bat bazen, adjektiboen zerrenda binakako oposaketa antonimikoetan egituratuta egotea espero genuke. Honelako oposaketak islatzeko kandidatu bakarrak **der* “on” / **ker* “txar” eta **bur* “leun” / **kar* “latz” dira, baina behin eta berriz errepikatu behar dugu berreraiketaren esanahia hain lausoa izanik hau espekulazio bat besterik ez dela. Dirudienez, zenbait oposaketa antonimikoren osagai bakar bat aurkitzen dugu, eta hau BALORE eta KOLORE tipo semantikoetan ere gertatzen da, non A-A (adjektibo-adjektibo) motako oposaketak unibertsalak diren. Adibidez, **bel* “beltz” dugu baina “zuri” esanahiko adjektiborik ez dago. Era berean, **dur* “deunga (?)” eta **gatz* “txar” ditugu baina hauen parekoak ez dira inon agertzen.⁵⁹ Gure ustetan, honek ez du esan nahi ez zegoenik honelako adjektiborik (hori tipologikoki erabat ulertezina izango litzateke), baizik eta adjektibo horien aztarnarik ez dugula. Nolanahi ere, aski nabarmena da binakako oposaketa antonimikoetan sar daitezkeen adjektibo hauetarik, nolabait denak osagai negatiboak izatea: **bel* “beltz” dugu baina ez “zuri”-rik; **ker* “txar”, **gatz* “txar” eta **dur* “deunga (?)” ditugu baina “on” edo antzerako esanahietarako kandidatu bakarra dugu: **der*. Halaber, ikus bitez **gal* “makal, eskas”, **kar* “latz, lakar”, **bin* “mingarri”, **gor* “gor” eta **gur* “makur”. Hauek ez bide dute pareko positiborik. Berreraiki ditugun esanahi guztien zerrenda begiratuz gero, lortuko dugun zirrara da ia denek semantika negatibo bat dutela. Agian, arrazoiren batengatik, itxura tabuistiko bat duten adjektiboen aztarnak hobeto mantendu dira. Hau espekulazio bat besterik ez da, baina edozein kasutan tipologikoki ez da onargarria adjektibo negatiboak bakarrik dituen hizkuntza bat postulatzeara.⁶⁰

Antonimiaz gain, osagarritasuneko oposaketak agertzen dira hizkuntzetan (ik. 2.1.2.). **Dots*-en pareta aurkituko bagenu, hauetariko bat genuke. Akitaniar inskripzioetan esanahi maskulino edo femeninoa izan dezaketen zenbait atzizki daude (ik. Gorrochategui 1984: 369): *-eia-* eta *-se(n)-* femeninoak omen dira. Hemen bi

⁵⁹ Nolanahi ere, gogora dezagun **gatz*-en esanahi zaharra adjektibo gutxitako hizkuntzetan ohikoa den “handi” izan litekeela. Izan ere, adjektibo gutxitako 20 hizkuntzetako Dixonen zerrendan, “handi” hizkuntza guztietan agertzen den adjektibo bakarra da.

⁶⁰ Markatu nahi genuke norbaitek, gure teoriaren aurka, elementu hauek ez zirela adjektiboak postulatzen badu, oztopo bera topatuko duela. A-A motako oposaketarik ezean, ziurrenik N-V motakoak izan beharko lukete, baina “handi” / “txiki” motako oposaketak nola edo hala hizkuntza guztietan agertzen dira.

arazo ditugu. Lehena da ez dakigula zer dagokion eta zer ez aitzin-euskarari; *-se(n)*-ek itxura ona duen bitartean, *-eia*-k ez dirudi aitzin-euskara. Bigarrena da bukaera hauetan ezin dugula ezberdindu zer den adjektibo eta zer atzizki.

Ez dugu uste garai honetan aurrizki pribatzaierik zegoenik (izan ere, ez dugu uste inolako aurrizkirik zegoenik). Guk dakigula, iradoki den honelako kasu bakarra **ez-ker* “ez txar” da (ik. Lakarra 1995: 193). Semantika ulergaitz samarra izateaz gain, ez dago lexikoan egitura honen parekorik. Gainera, honek **ker*-en erabilera predikatibo bat inplikatu luke, *ez* adjektiboaren menpeko adberbio bat besterik ez bailitzateke. Eta **ker* ez bide da agertzen kokaleku predikatiboan. Azkenik, Lakarra (2002a: 436) berak ohartarazten duen legez, ezeztapenaren aitzin-euskal forma bigarren bokal bat inplikatu du (**eze*).

Atzizki eratorleen bidez eratutako adjektiborik zegoen galdekizunari dagokionez (ik. 2.1.4.), gu ezezkotan gaude. Gure aipatu lanean (ik. Martínez Areta-prestatzen) postulatu dugu *-i*, *-u* (?), *-di*, *-to*, *-(e)tz*, *-so*, *-bo* eta abarreko atzizkiak oso zaharrak direla, baina aurrengo garaian izenak eratzeko bakarrik erabiltzen zirelakoan gaude. Gure adjektiboetan, hauetariko atzizki bat har dezaketen hiru kasu bakarrik aurkitu ditugu: **gor > gorr-i*, **bel > bel(e)tz* eta **bor > bor(e)tz*. Kasu gehienetan, ordea, hauetariko atzizki baten bidez lortzen den emaitza izen bat da. Hurrengo atalean lau salbuespen hauei azalpen bat emango diegu. Momentuz azpimarratu nahi genuke garairik zaharrenean, elementu hauek adjektiboak zirenean, kokaleku atributiboan agertzen zirela beti, izen baten epiteto-eginkizunetan. Gure lanean iradoki dugu garai honetan burutu zen hitz-eraketaren prozesua faktore prosodikoetan oinarrituta zegoela: helburua oin bisilabiko yanbikoak eraikitzea zen. Hortaz, izen monosilabikoei adjektibo monosilabiko bat eransten zitzaien. Baina, era honetan, ez zen beharrezkoa adjektiboari beste atzizki bat eranstea. Ez dugu ***gi-bel-i*, ***sa-kon-di* edo ***zil-bor-to* bezalako eraikuntzarik inon aurkitzen. Gure ondorioztapena da elementu hauek adjektibo-moduan funtzionatzen zuten garaian ez zegoela adjektibo eratorriak ekoizteko baliabide morfologikorik.⁶¹

Adjektibo hauetatik eratorritako lau aditz ditugu: *galdu*, *mindu*, *gortu* eta *gurtu*. Hauetarik, *mindu*, *gortu* eta *gurtu* modernoak izan daitezke, *min*, *gor* eta *gur* kokaleku isolatuan euskara historikoan mantendu direlarik, baina *galdu* deigarri suertatzen zaigu, *gal* ez baita isolaturik mantendu, *galdu*-ren aditz-erro moduan ez bada.⁶²

⁶¹ Haatik, honek ez du esan nahi atzizki hauek ez daudenik inoiz hirugarren silaban. Aditz-partizioetan adibidez *-i* aurkitzen dugu: *e-torr-i*, *e-karr-i*. Bestalde, ikus bitez *o-rraz-i*, *i-tsa-so*, *a-ma-so* bezalako kasuak. Gure azalpena hauxe da: atzizkiak, eratorpeneko (eta ez konposakerako) baliabide bat direnez gero, lexikalizazio bisilabikoetatik bizirik irten ziren eta emankor jarraitu zuten. Ostera, ez dago kasu bat ere, non gure zerrendako adjektibo bat erabateko ziurtasunez hirugarren silaban berreraiki daitekeen. Testuan aurkeztu dugun orokorpenari aurkitu diogun salbuespen bat *ur-dur-i* da, behintzat hitz honen bigarren elementua gure **dur* baldin bada (eta semantika ez dago inola ere honen aurka). Baina, guk iradoki legez *-i* atzizkia emankor mantendu bazen, orduan onar dezakegu *-i* hau jadanik lexikalizaturiko **urdur* bati erantsi zitzaiola. Kasu honetan, zatikatze zuzena *urdur-i* izango litzateke. Beste bat akit. *HAR-BEL-EX* da. Gure ustetan, hau *harri-bel-etz* konposatutik dator eta, beraz, bi lexema bisilabikoren elkartetik sortu zen. Azalpen hauek *ad hoc* dira, zalantzarik gabe, baina salbuespen gehiagorik aurkitzen ez dugun bitartean ezin dugu (gure ustetan) estrukturalki ondo funtzionatzen duen planteamendu bat eraitsi.

⁶² Lakarraren iritziz (2002a: 436), *gari* < **gal-i* “galdutako”. Halaber, ikus bedi *gal-soro*, non *soro* (< lat. *solum*) oso mailegu zaharra den.

Gogora dezagun Trasken aieruaren arabera (1995: 211-12) *-tu* atzizkia zenbait aditzetan zaharra izan daitekeela (*saldu, hartu, sartu, sortu, kendu, heldu*). Dena den, kasu hauetan ez dirudi aditza adjektibo batetik eratorri denik, ez eta *galdu-n, mindu-n* eta *gurtu-n* ere, non erroak izen-itxura duen. Beraz, aditz hauek denominatiboak dira gure aburuz; adjektibozko-itxura duen (hots, adjektibo batetik eratorritakoa den) bakarra *gortu* bide da. ‘*e-* + aditz-erro + *-i*’ egiturako aditz zaharren artean, ez dugu kasu bat ere aurkitzen, non aditz-erro hori gure adjektibo batekin ziurtasunez lot daitekeen: *e-torr-i, e-karr-i, *e-bil-i, *e-kus-i, *e-ban-i...* Orokorrean, ez dirudi garai honetan aditzaren eta adjektiboaren kategoriak estu-lotuta zeudenik.

Azkenik, sintagma-barneko elementuen hurrenkerari buruz balio beza euskara modernorako esandakoak (ik. 2.1.6.). Gure lanean⁶³ garai honetarako bost konposatu-mota (izan ere, sintagma-mota) berreraiki ditugu, hauen artean ‘izen-izen’ nahiz ‘izen-adjektibo’ egiturakoak daudelarik (**ur-bar, *orz-tots*; baina *gi-bel, zil-bor*). Hortaz, hizkuntza honetan GN eta NA hurrenkerak ditugu. Azaldu dugun legez, antza asimetria bat inplikatzan duen fenomeno hau hizkuntza askotan agertzen da. Gainera, GN/NA egitura bat postulatzea ez da erabat mugatzaile gainerako parametrotarako: Hawkinsen lanean (1980: 196) VSO/Pr/GN/NA nahiz VSO/Po/GN/NA egituretako hizkuntzarik ez dagoen bitartean, SVO/Pr/GN/NA egiturako hizkuntza bat dago eta SVO/Po/GN/NA egiturako 11.⁶⁴ Gure garaiko euskara mota hauetariko zeini legokiokeen galdekizuna gure lanetik at geratzen da. Behingoz har dezagun gogoan GN/NA konbinaketak ez duela inolako bitxitasunik inplikatzan.⁶⁵

3.2.2. *Kronologia*

Azpi-atal honetan 2.2. puntuan deskribatu ditugun irizpideak aitzin-euskararen garai ezberdinei egokituko dizkiegu, eta honela garai bakoitzeko aitzin-euskara zein motari zegokion aztertzeari ekingo diogu.

Harira jo aurretik, gure esparru kronologikoaren inguruko zehaztapen batzuk burutu behar ditugu. ‘Aurre-aitzin-euskara’ deitu dugun garai honetan, hizkuntzan unitate bisilabikoak eraikitzeke joera garatu zen. Nolanahi ere, bertan bi fase ezberdindu behar ditugu. Lehenengoan, unitate bisilabiko hauek bi lexema monosilabikoz osaturiko sintagmak ziren. Hortaz, bi osagai hauek era analitiko batean interpretatzen ziren: *gi-bel* “haragi beltz”, *sa-bel* “barrualde beltz”, **han-ker* “animalia gaizto”, **or-ker* “oin oker”, **ur-bar* “uraren behealde”, **orz-tots* “zeruko hots”. ‘izen-adjektibo’ egiturako sintagmetan, adibidez, sintagma-burua izena zen eta adjektiboak izen hau modifikatzen zuen (NA); halaber, ‘izen-izen’ egiturakoetan, sintagma-burua bigarren osagaia zen, eta lehena honen osagarri bat zen (GN). Fase honi ‘aitzin-euskara-a’ izena eman diogu. Ondorengo bigarren fase batean, ziurrenik zenbait aldaketa fonetikoren bitartez sintagma bisilabiko hauek lexikalizatu ziren eta monolexematiko bihurtu ziren. Lexikalizazio hauen emaitza semantikoak endozen-

⁶³ Ik. Martínez Areta-prestatzen.

⁶⁴ Honen arabera, GN/NA egiturak eragiten duen ondorioztapen bakarra hizkuntzak SVO motakoa izan behar duela da.

⁶⁵ 2.1.7. eta 2.1.8. azpi-ataletan aurkeztu ditugun iruzkinak, adberbioei buruzkoak, hemen saihesten ditugu.

trikoak nahiz exozentrikoak, izenezkoak nahiz adjektibozkoak izan zitezkeen: *gibel* “gibel”, *aker* edo **haker* (< **han-ker* “aker”, *zeker* (< **zen-gor* “zezen gor (?)”) “zeker”; baina *goibel* (< *goi-bel* “goialde beltz”) “goibel”, *samin* edo **sabin* (< **sa-bin* “barrualde mingarri”) “samin”, *samur* edo **sabor* (< **sa-bur* “barrualde leun”) “samur”. Honela sortu ziren hitz guztiak monolexematikoak ziren, eta hitz-motari dagokionez, izenak ala adjektiboak: N ala A. Fase honi ‘aitzin-euskara-b’ izena eman diogu.

Laburbilduz, ‘aurre-aitzin-euskara-a’-z unitate bisilabiko hauek bi hitz monosilabikoz osaturiko sintagma (‘two-word constituents’) ziren bitartean, ‘aurre-aitzin-euskara-b’-zkoak bi silabako hitzak (‘one-word constituents’) ziren. Hitz-motei dagokionez, ‘aurre-aitzin-euskara-a’-zko sintagma (*izen-adjektibo*), ‘izen-*izen*’, ‘izen-atzizki’ edo nolabaiteko *izen-izen* egitura mikro-sintaktikoak izan zitzaizkiren bitartean,⁶⁶ ‘aurre-aitzin-euskara-b’-zko hitzak ‘izen’ ala ‘adjektibo’ ziren. Printzipioz, lexikalizazioaren bitartez sortutako erro bisilabiko hauek ‘izen’ ala ‘adjektibo’ izatea ez zen aurreko mikro-sintaxiaren araberrako kontu bat. Guk ‘aurre-aitzin-euskara-a’-rako postulatu ditugun bost konposatu-motetarik, lauk behinik-behin izenak nahiz adjektiboak ekoiztu dituzte. Ikus dezagun:

AAEa		AAEb	
1. Deskribatzaileak (‘ <i>izen-adj.</i> ’ egiturakoak)		‘izen’	‘adjektibo’
<i>*sa-bel</i> “barrualde beltz”	>	<i>sabel</i>	<i>*sabin</i>
<i>*han-ker</i> “animalia gaizto”		<i>*haker</i>	<i>goibel</i>
<i>*sa-bin</i> “barrualde mingarri”			
<i>*goi-bel</i> “goialde beltz”			
2. Menpetasunezkoak (‘ <i>izen-izen</i> ’ egiturakoak)		‘izen’ ⁶⁷	
<i>*ur-bar</i> “uraren barrualde”	>	<i>*ubar</i>	
<i>*orz-tots</i> “zeruko hots”		<i>*orztots</i>	
3. Atzizkidunak (‘ <i>izen-atz.</i> ’ egiturakoak)		‘izen’	‘adjektibo’
<i>*harr-i</i>	>	<i>harri</i>	<i>berri</i>
<i>*(h)ez-di</i> “ezti”		<i>*(h)ezti</i>	<i>handi</i>
<i>*berr-i</i>			
<i>*han-di</i>			
4. Koordinatuak (??) (‘ <i>izen-izen</i> ’ egiturakoak)		‘izen’	‘adjektibo’
<i>*gi-zon</i> “haragiz eta lohiz egindako”	>	<i>gizon</i>	<i>gizen</i>
<i>*gi-zen</i> “haragi asko duen, zezen-moduko”			

⁶⁶ Guk proposatu ditugun eta oso eztabaidagarriak diren konposakeraren moten arabera, noski.

⁶⁷ Ez dugu kasu bat ere aurkitu, non ‘*izen-izen*’ egiturako konposatu zahar bat euskara historikoan adjektibo bihurtzen den. Baina hau kasualitate hutsez gertatzen delakoan gaude, hau da, semantikaren aldetik **ur-bar* “uraren bide”, **orzt-hots* “zeruko hots”, **zur-bi* “zurezko bide” eta antzerako eraikuntzak ez direlako adjektibo bihurtzeko kandidatu probableak. Morfo-sintaxiaren aldetik, izen hauek ere adjektibo bihurtzeko daitezke.

5. Erreduplikatuak (‘izen-izen’ nahiz ‘adj.-adj.’ egiturakoak)		‘izen’	‘adjektibo’
* <i>go-go</i>	>	<i>gogo</i>	<i>gogor</i>
* <i>da-dar</i> “adar”		<i>adar</i>	<i>eder</i>
* <i>go-gor</i>			
* <i>de-der</i> “eder”			

Honek guztiak honako ondorio hau proposatzera garamatza: ‘aitzin-euskara-a’-tik ‘aitzin-euskara-b’-rako igarotzean lexikoaren erabateko berregituraketa burutu zen. Berregituraketa honek lengoaiaren bi planoei erasan zien: adierazleenari nahiz adierazienari. **Sa-bel* “barrualde beltz”, **ar-bel* “harri beltz” eta **goi-bel* “goialde beltz” sintagmak lexikalizatu zirenean, bai **bel* adierazlea bai “beltz” adierazia (esanahia) lexikotik desagertu ziren. Une honetan, sintagma zaharretatik sortu ziren lexikalizazio bisilabikoetarik inolako “beltz” esanahirik ez bazegoen, une batez behintzat lexikoa “beltz” esanahirako adierazlerik gabe geratuko zen. Eta Dixonek frogatu legez, adjektiboaren kategoria duten hizkuntzetako lexiko guztietan esanahi hau halabarrezkoa da. Halaber, **ker* adierazle zaharra sintagma lexikalizatueta fosildurik gelditu zenean (**haker*, *oker*, **buzker*), adierazlea ezezik lexikoan derrigorrezkoa den “txar” adierazia ere lexikotik desagertu zen. Bertsua esan dezakegu izenei dagokienez. **Gi* “haragi” (*gibel*, *gihar*), **har* “harri” (*harri*, **harbel*) eta **sa* “barrualde” (*sabel*, **sabin*, *sakon*) bezalako monosilabiko zaharrak sintagmetan fosildurik geratu zirenean, esanahi hauek ere lexikotik desagertu ziren. Baina, era berean, sintagmen lexikalizazioetatik sortutako lexiko berri bat eratzen ari zen. Sintagma hauen lexikalizazioaren emaitza semantikoei aipatu ditugun esanahi-hutsuneak betetzeko joera izan behar zuten.

Hortaz, bi fase ezberdinetako bi lexiko ezberdinez ari gara. Bietan ditugu ‘izen’ eta ‘adjektibo’ hitz-motak, baina ‘aurre-aitzin-euskara-a’-z hitz nominal (izen nahiz adjektibo) bakoitzak ‘izen-adj.’, ‘izen-izen’ nolabaiteko ‘izen-izen’ edo ‘adj.-adj.’ egiturako sintagma bisilabikoetan agertzeko joera bortitza zuen. ‘Aurre-aitzin-euskara-b’-z, ostera, ‘izen’ zein ‘adjektibo’ kategoriak izateaz gain, hitz nominal (izen nahiz adjektibo) bakoitzak autonomia gehiago zuen. Jarraian fase bakoitzean izan zitekeen adjektiboaren kategoriaren nondik-norako zenbait gora-behera argitzen saiatuko gara.

‘Aurre-aitzin-euskara-a’-zko adjektiboei dagokienez, honako ezaugarri semantiko nahiz morfo-sintaktiko hauek markatu nahi genituzke:

- a) Semantikaren aldetik, adjektibo-sorta erlatiboki murrizta da. Nola edo hala berreraiki ditzakegun esanahiak oinarrizko lexikoari dagozkio. Behin eta berriz, esanahi zaharrak lausotu izana oztupo ikaragarri gertatzen zaigu epaiketa fidagarri bat emateko, baina berreraiki ditugun esanahien multzoa adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan tipologikoki ohikoenak diren adjektiboen zerrendarekin erkatzen badugu (ik. 2.2, 1); edo Dixon 1982: 7), orokorrean egiantzekoa dirudi hura honi ondo dagokiola sinesteak. Esanahi eratorriko, agerpen urriko edo nolabaiteko konplexutasuneko adjektiborik (“nekatu (A)”, “herren”, “adimentsu”, “ergel”, “zital”, “karratu”, “dentso”) ez dagoelakoan gaude. Ezin dugu (adjektibo-klase murrizteko

hizkuntza batetik espero beharko genukeen legez) binakako oposaketa antonimoko garbirik postulatu (**der* “on” / **ker* “txar” (?), **bur* “leun” / **kar* “latz” (?)), baina tipologiaren datuak kontuan harturik ziurrenik egongo ziren.

Hainbeste iluntasunen gainean argiren bat botatzeko, agian normalean zehaztu samarra den tipo semantiko batera mugatzea komeni zaigu: KOLORE. Eremu semantiko honetan aurki dezakegun adjektibo bakarra **bel* “beltz” delakoa da. Dixonek aztertu adjektibo-klase murrizteko 20 hizkuntzen artean, “beltz” 13tan agertzen da. Baina, “beltz” agertzen den hizkuntza guztietan, “zuri” ere agertzen da, hau 14tan agertzen delarik. “Zuri”-rako, ostera, gure adjektiboaren artean ez dugu kandidatu garbirik; beraz, izatekotan (eta ziurrenik horrela izango zen), ez du adjektibo honen inongo aztarnak bizirik iraun.⁶⁸ Bi kolore hauek ohikoenak dira; hurrengoak “gorri” (8 hizkuntzatan) eta “berde” (7tan) dira, azken hau batzuetan beste kontzeptuekin (“gordin”, “heldugabe”) lotuta agertzen bada ere. Aieru ausarta izan arren, agian adjektibo monosilabikoen zerrendan “beltz” kolore bakarra izatea adjektibo-sistema honen antzinatasunaren zantzu bat da.

Beste tipo semantikoei dagokienez, Dixonen unibertsalaren arabera EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoko adjektibo gutxi espero genituzke,⁶⁹ baina proportzionalki dezente daude (**bin* “mingarri”, **bor* “borobil”, **bur* “leun”, **dar* “indartsu”, **gor* “gor”, **gur* “makur”, **kar* “latz”). Honek teorikoki gure aurka dihardu, baina Dixonen unibertsalaren bigarren zatia da kasu hauetan tipo honetako hitzak aditzak direla, eta hau *gurtu*-n eta *mindu*-n baino ez da betetzen, non erroa izen bat ere izan daitekeen. Berriro ere, semantika hain iluna izanik ez dago egungo errealitatetik ateratako hizkuntza sinkronikoetan oinarrituz unibertsal tradizionalak berreraikitako hizkuntza bati aplikatzerik. Tartean dessemantizazioa izanez gero, baliteke hauetariko adjektibo batzuk DIMENTSIO tipo semantikotik etortzea.

- b) Morfologiaren aldetik, adjektibo-sorta itxia da. Gure aburuz, berreraiki ditudun 17 adjektiboak *adjektibo-erro hutsak* dira. Ez dago adjektibo hauetatik adjektibo gehiago eratoritzeko baliabide morfologikorik. Esan dugun legez, ez dago ***sa-kon-i*, ***zil-bor-(e)tz* edo ***gi-bel-bo* bezalako eraikuntzarik. Badiara salbuespenak, baina bestelako azalpen bat izan dezaketelakoan gaude. Gure aieruaren arabera, ‘aitzin-euskara-*a*’-z izan zitezkeen atzizki singulatzailerarik, batzuk (-*i*, -*di* eta -*le* kasu) bizirik iraun zuten lexikalizazio bisilabikoen ondoren. Beraz, hirugarren silaban dakuskigunean arrazoa izan daiteke lexikalizaturiko izen bisilabiko bati erantsi zaizkiola. *Beldur-ti*-ren kasuari azalpen hau nahikoa erraz aplikatu da. **Ur(-)dur-i*-ren kasuan, irtenbide hau ez da hain agerikoa, ustezko ***urdur* izen bat ez dugularik inon ere, baina

⁶⁸ Salbu eta gainerako 16 adjektiboetarik baten esanahia “zuri” baldin bazen, geroztik meta-semantizatu eta beste esanahi bat hartu duelarik.

⁶⁹ Ik. 2.2, 4; edo Dixon (1982: 47). Halaber, Dixonen arabera (ik. 2.2, 6); edo Dixon (1982: 47-48) EZAUGARRI FISIKO tipo semantikoko hitzak adjektiboak izanez gero, ABIADURA tipo semantikoak ere adjektiboak izango dira.

zalantzaszkoagoa izan arren ez da erabat sinestezina. Akit. *HAR-BEL-EX*, gure us-tetan, < **harri-béletz*, baina aburu hau gure teoriatik ondoriozta daitezkeen printzipioetan soilik oinarrituta dago. Oztopoak oztopo, lexikorik zaharrenean adjektiboek ez zutela inolako luzapen morfologikorik uste dugu.⁷⁰

- d) Sintaxiaren aldetik, garai honetan gure 17 adjektiboak *atributiboki bakarrik* erabiltzen zirelakoan gaude. 17etarik, kokaleku isolatuan 4k bakarrik bizirik iraun dute euskara historikoan: **bin* (> *min*), **gor* (> *gor*), **gur* (> *gur*) eta **gatz* (> *gatz*, *gaitz* (?)).⁷¹ Hauetarik, *gor* adjektiboazko esanahi bat daukan bakarra dugu. *Min*, *gur*, eta *gatz* (*gaitz* (?)) monosilabikoek izenezko esanahia dute euskara historikoan.⁷² Gure planteamenduaren arabera, 'aurre-aitzin-euskara-a'-ren garaian adjektibo batzuk testuinguruak baldintzatutako izenezko eginkizunak ere izan zitzaizkiren, eta kasu hauetan kokaleku isolatuan nahiz sintagmaren lehen kokalekuan ager zitezkeen. Honelaxe azalduko lirateke *min*, *gur* eta *gatz* historikoak, bai eta *minkatz* (< **bin-gatz* (?)) eta *bele* (< **bel-le*) bezalako kasuak ere.⁷³ Ostera, ez da euskara historikoan inolako adjektibo monosilabikorik kokaleku isolatuan (hots, predikatiboki) mantendu: ***kon* "sakon", ***dur* "deunga", ***bur* "leun", ***ker* "txar"... Ohartarazi nahi genuke badaudela kasu batzuk, non adjektibo monosilabiko hauetariko batzuk atzizki bat hartu duten izen nahiz adjektibo eratorri bat eratzeko, isolaturik agertzen ez diren bitartean: **bel* > *bel(e)tz* (baina ***bel*), **bor* > *bor(e)tz* (baina ***bor*), **gal* > *gari* (?) (baina ***gal*); ik. Lakarra (2002a: 436). Hiru kasu hauetan, badirudi jatorrizko zentzua adjektiboazkoa zela. Beste hiru kasutan, adjektibo-erroak erreduplikazioetan soilik mantendu dira: **dar* > (**da-dar* >) *adar* (baina ***dar*), **der* > (**de-der* >) *eder* (baina ***der*), *gor* > *gogor*.

Orokorrean, beraz, adjektiboazko erro monosilabikoak eraikuntza bisilabikoetan soilik mantendu dira. Gure azalpena da atributiboki baino ez zirela agertzen. 'Aurre-aitzin-euskara-a' adjektibo-klase murrizteko hizkuntza izatekotan, hau ondo legokioke Dixonen (1982: 36-46) datuetan dakusagunari.⁷⁴ Halaber, planteamendu hau guk

⁷⁰ Gure teoriaren arabera, beraz, garairik zaharrenean atzizki singulatzailak erro monosilabikoei erants zekizkiekeen, baina ez sintagma baten bigarren elementuko kokalekuan zegoen adjektibo bati. Froga ukaezina ez izan arren, inork ez du ukatuko ziurrenik maila lexiko eta kronologiko berberari dagozkion **bor-(e)tz* "bost" eta **han-bor* "hamar" gure eskemari ederki moldatzen zaizkiola.

⁷¹ Zerrenda honetan, agian **gal* ere sartu behar dugu, kontuan harturik hau *galdu*-ren aditz-erro moduan soilik mantendu dela.

⁷² *Min*-erako, orokorra den "min" esanahiaz gain behe-naf. gip. lap. erronk. "garratz" eta orok. "min, pikante" ere baditugu. Berehala azalduko dugun legez, predikatiboki erabil daitezkeen izenek adjektibo bihurtzeko joera bortitza izan dezakete. Hau ere *gor* "gor" historikorako azalpena izan liteke, antzinako *gor* "haragi (?)" onartzen baldin badugu (ik. *gor-din*, *gor-i*, *gorr-i*).

⁷³ Beste bi kasu posible: *bel-dur* (!?), nahiz eta agian < *bil-dur*: gip. heg. bizk. Berc. *bildur* (ik. Mitxelena 1977: 63); eta *belar* < **bel-lar* (!?), baina < *be-lar* ere posible da: heg. eta bizk. zah. *berar*. Gainera, Mitxelenak dio (1977: 315): "La variante *berar* debió estar muy difundida por la Alta Navarra. Cf. "unas yerbas llamadas *berarbelça* y *berar andia*" en el proceso por brujería de Logroño en 1610 [...]"

⁷⁴ Huaz, esate baterako, 12 adjektibo baino ez daude eta hauek atributiboki soilik agertzen dira. Adjektibo-klase murrizteko hizkuntza bat den teluguz ere adjektibo bat izen baten aurrean bakarrik

proposaturiko hitz-eraketari buruzko teoriari ondo moldatzen zaio. Honen arabera, garai honetan hizkuntzak sintagma bisilabikoak eratzeko joera bortitza izango zukeen. Honela, oin yanbiko bat osatzeko helburu bakarraz hainbat izen monosilabikori adjektibo hauetariko bat itsatsiko zitzaien, eta adjektibo honen semantika erredundantea izan zitekeen (**(h)en-bor* “enbor borobil (?)”, *zil-bor* “zilbor borobil”, **(h)ez-gur* “zuhaitz (?) makur”, *sa-kon* “barrualde sakon”). Adjektiboek ezaugarri berezirik adierazi behar ez zuten gero, lexikoa molda zitekeen kopuru murrizt batekin.

Sintagma-barneko hurrenkera NA zen, eta, ikusi dugun legez, hau ez da inola ere bateraezina GN hurrenkerarekin. GN/NA egitura SVO nahiz SOV hurrenkera sintaktikoarekin uler daiteke, hizkuntza ia ziurtasun osoz Po zelarrik.

Hau guztia kontuan harturik, eta 2.2. puntuan aurkeztu dugun sailkapenaren arabera, ‘aurre-aitzin-euskara-a’ adjektibo-klase murrizteko V-N-A hizkuntza bat zelakoan gaude.

Hel diezaiegun orain ‘aurre-aitzin-euskara-b’-zko adjektiboaren ezaugarri semantiko eta morfo-sintaktikoei:

- a) Semantikaren aldetik, garai honetako adjektibo-kopurua askoz ere zabala goa da. Garai honetarako berreraiki ditzakegun adjektiboak (eta kontuan hartu behar dugu oraingo garai honetako berreraiketaz askoz ere fidagarria goak direla) Dixonek adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetarako berreraikitzen duen zerrendarekin erkatuz gero (ik. 2.2, 1; edo Dixon 1982: 7), erraz ikus daiteke esanahiak agerpen urriagokoak eta konplexutasun handiagokoak direla: **buker* “muker”, **baker* “maker”, *ezker*, *gizen* (?), *gogor*, *goibel*, *handi*, **bakal* “makal”, **bakur* “makur”, *oker*, *urri*, *zakar* eta abarreko esanahiak, adibidez, ez daude zerrendan. Bestalde, aurreko garaiko adjektiboaren artean ez zeuden (edo argi-argiak ez ziren) hainbat esanahi ere aurkitzen ditugu: *berri*, **zakar* (?) “zahar” (ik. Lakarra 2002a: 436), *luze*, *labur*, *handi*,⁷⁵ *lodi*, *argal*, *ilun*, *gordin*...

Berrito ere KOLORE tipa semantikoa hartzen badugu kontuan, ikus dezakegu oraingo honetan adjektibo gehiago berreraiki ditzakegula: *bel(e)tz*, *zuri*, *hori*, *gorri* eta *urdin*.⁷⁶ Hauetarik, azken biak ez daude Dixonen zerrendan. Azkenik, GIZA-EZAUGARRI tipa semantikoa kasu honetan baditu hitz batzuk adjektiboaren barne: *goibel*,⁷⁷ *maker*, *muker*.

- b) Morfologiaren aldetik, adjektibo-klase hau irekia da. Aurreko garaian adjektibo-erro hutsak aurkitzen genituen bitartean, garai honetakoak *adjektibo*

ager daiteke sintagma nominal baten barnean. Beste kasu batzuetan, predikatiboki ager daitezke baina bakarrik nolabaiteko marka morfologiko batekin lotuta. Acooliz, adibidez, 40 adjektibo inguru daude. Hauek atributiboki zein predikatiboki ager daitezke, baina lehen kasuan *mà* partikularekin agertu behar dute, eta bigarrenean, izenei bezala, aurrizki kopulatibo bat erantsi behar zaie. Alablak-ez ere 40 adjektibo inguru daude. Izenak bezala, predikatiboki ager daitezke baldin eta *-e* atzizki kopulatiboa edo *-ti* atzizki inkoatiboa eranstean baldin bazaie.

⁷⁵ Baldin eta esanahi hau **gatz*-en ez baldin badago.

⁷⁶ Hemen ere agian *arre* sar genezake, Van Eys-en etimologiaren arabera < **harr-e* “harriaren koloreko”. *Zur-i* “zuraren koloreko” eta *hor-i* “horaren koloreko” bezalako eraikuntzen parekoa izango litzateke. Nolanahi ere, hitz honen lekukotasunak Mendebaldean bakarrik ditugu.

⁷⁷ Dena den, hitz honen adjektiboa berria izan liteke.

eratorriak dira.⁷⁸ Beren jatorria ‘izen-adj.’ (**subin*, *sakon*, *labur*), ‘izen-izen’ (*gogor*, **deder*), nahiz ‘izen-atz.’ (*berri*, *handi*) izan daiteke.⁷⁹ Eraikuntza hauek analitikoki interpreta zitezkeen eta baliabide morfologikoen bidez gainerako adjektiboak asma zitezkeen neurrian, adjektibo-klasea irekia zen. Koloreetan eraketa analitiko hau ederki ikusten da. Aurreko sisteman adjektibo-erro huts bat besterik ez dugun bitartean (**bel* “beltz”), oraingo honetan ditugunak argi eta garbi eratorriak dira nolabaiteko atzizki singulatzailen baten bidez: **bel* > *bel*-(e)tz “beltz-moduko (?)”, *zur* > *zur*-i “zur-moduko, zuraren koloreko”, *hor* > *hor*-i “hor-moduko, horaren koloreko”, *gor* > *gorr*-i “haragi-moduko, haragiaren koloreko (?)”, *ur* > *ur*-din “ur bihurtuaren koloreko”.

Gure aburuz, koloreen arteko konparaketa hau nahikoa esanguratsua da eta bi sistemak izan diren tesiaren aldeko zantzu sendoa da. Lehenengo sisteman (‘aurre-aitzin-euskara-a’-renean), **bel* dugu; bigarreanean (‘aurre-aitzin-euskara-b’-renean), *bel*-(e)tz, *zur*-i, *hor*-i, *gorr*-i eta *ur*-din. **Bel* adjektibo-erro hutsa da; gainerakoak nolabaiteko eratorpen batetik datoz. **Bel*-ek silaba bakarra du; gainerakoek bi silaba dituzte. **Bel* atributiboki baino ez da agertzen; gainerakoak egungo adjektibo autonomoak dira. **Bel* adjektibo-klase murrizteko hizkuntzetan agertzen diren adjektibo-zerrendei ondo moldatzen zaie; gainerakoak, dirudienez, adjektibo-klase zabal bati dagozkio. Kolore berberaren bi forma agertzeak eta forma bakoitzaren morfologia dagokion sistema morfologikoarekin bat etortzeak bi sistemen arteko ezberdintzearen alde biziki dihardute.

Sistema batetik besterako motibazioa argi egongo da: **bel* (eta, izatekotan, beste koloreen bat) sintagma lexikalizatueta fosildu zenean, lexikoa koloretarako adjektiborik gabe gelditu zen. Adjektiboaren kategoria duten hizkuntza guztietan koloreak kategoria honetan sartzen direnez gero, lexikoa koloreak behar zituen. Hauek sisteman zeuden elementuetatik sortu ziren, aztertu ditugun baliabide morfologikoen bidez. Eta era honetan, kolore-inbentario are zabalago bat sortu zen.

- d) Sintaxiaren aldetik, garai honetan sortu ziren adjektiboak *atributiboki nahiz predikatiboki* ager zitezkeen. Ikus bitez akit. *BELEX*, *ERDITSE* (?), *ILVUNNO*. Zalantzarik gabe, predikatiboki agertu ahal izateak ‘izen’ > ‘adjektibo’ nahiz ‘adjektibo’ > ‘izen’ moduko prozesuak erraztu ditu, eta hauek barra-barra gertatu dira mendeetan zehar. Hau dela medio, halako forma bati esleitu diogun kategoria (‘izen’ ala ‘adjektibo’) ez da beti fidagarria.

Adjektibo hauek atributiboki agertuz gero, sintagma-barneko hurrenkera NA zen (ik. akit. *AHERBELSTE*, *ASTOILVUNNO*, *BAIGORIXO*, *HARBELEX*, *HERAVSCORRITSEHE*,

⁷⁸ Baina ez denak. *Hotz*, *hits*, *huts*, *gai* eta beste monosilabiko batzuk adjektiboak dira edo izan daitezke euskara historikoan. Nolanahi ere, ez dugu uste hauek jatorrizko adjektiboak direnik. Ziurrenik adjektibo bihurtutako jatorrizko izenak dira (ik. Martínez Areta-prestatzen).

⁷⁹ Hauetariko batzuen adjektibo-bihurtzea beranduago gertatu ahal izan da, baina gauzei sistemaren ikuspegitik begiratzen ari gatzazkie, eta ez dago zalantzarik lexikalizazio bisilabikoen ondorioz bi motatako hitzak sortu zirela: izenak nahiz adjektiboak. Ik. akit. *AHERBELSTE*, *ASTOILVUNNO*, *BAIGORIXO*, *HARBELEX*, *HERAVSCORRITSEHE*, *ILVRBERRIXO*, *VM.ME.SA.HAR*.

ILVRBERRIXO, *VM.ME.SA.HAR*). GN/NA hurrenkerak⁸⁰ erabat bateragarriak dira euskara historikoan dakuskigun egiturekin (SOV/Po).

Hau guztia kontuan harturik, eta 2.2. puntuaren aurkeztu dugun sailkapenaren arabera, ‘aurre-aitzin-euskara-b’ adjektibo-klase zabaleko V-N-A hizkuntza bat zelakoan gaude.

Bukatzeko, eta espekulazioa are urrunago eramanez, saia gaitezen asmatzen nola izan litekeen adjektibo-kategoria ustezko ‘aurre-aurre-aitzin-euskara’ baten garaian. Oraingoan irakurleari gaztigatu nahi genioke orain arte esandakoa izugarri espekulatiboa bada, hemendik aurrerakoa iruzkin informal bat besterik ez dela.

‘Aurre-aurre-aitzin-euskara’, deskribatu dugun legez (ik. goian), oin prosodikorik gabeko hizkuntza monosilabiko bat izango zen. Hau da, hitz bakoitzak silaba bakar bat eta esparru demarkatzaile bat izango zituen, agian tonuak tartean zirelarik. Honela, baliteke prosodiak - [_] [_] [_] [_] [_] [_] - moduko egitura bat izatea, beharbada tonu-sandhi-ekin. Haatik, baldintza hauetan, guk ikertu ditugun adjektiboak ezin ziren sisteman egon. Gure adjektiboen ezaugarri sintaktikoa [_ - ‘] egiturako sintagma nominal bisilabikoetan izen baten atzean agertzea zen, baina, garai honetan ‘izen-adjektibo’ motako sintagma bisilabikorik ez bazegoen, orduan adjektiboaren kategoriarik (behintzat guk ezagutzen ditugun ezaugarri morfo-sintaktikoe-kin) ere ez zegoen.

Har dezagun **bel*. Elementu honi adjektiboko kategoria gramatikala eta “beltz” esanahia esleitu dizkiogu, baina honek [sa - ‘] , [har - ‘] eta [gi - ‘] bezalako kokalekuetan agertzen den kasuetarako (hots, ‘aurre-aitzin-euskara-a’-rako) balio du bakarrik. Zaharrago den [_] kokalekuan, **bel*-ek ez ditu ezaugarri sintaktiko berberak. Kasu honetan ez dakigu ezer **bel*-en jokabide morfo-sintaktikoaz. Garai honetan adjektibo bat ote zen ere ez dakigu.

Jadanik esan dugun legez, deskribatu ditugun 17 adjektiboetarik lauk bakarrik bizirik iraun dute kokaleku isolatuan: *gor*, *gur*, *min* eta *gatz*. Hauetarik, azken hirurek izenezko adiera pan-dialektal bat dute, bestelako adierak ere izan baditzakete ere. Lehenak ere antzina izenezko esanahi bat zuen susmoa Azkuek berak aditzera ematen du bere hiztegian, *gorr-i* eta *gor-din* azterketa analitiko baten bidez interpretatzen daitezkeela ohartarazten digularik: “haragiaren koloreko”, “haragi bihurtu”. *Gor* albo batera utzita, gure adjektibo monosilabikoetarik batek ere kokaleku predikatiboan adjektibozko funtzioarekin bizirik iraun ez duenez gero, ondorio naturala da hitz hauen ‘izen’ kategoria arkaismo bat dela.

Arrazoibide hau gainerako adjektiboetara estrapolatzen baldin badugu, orduan ondorioa izango da ‘aurre-aitzin-euskara-a’-ren adjektibo guztiak izen zaha-

⁸⁰ GN hurrenkerarako zantzu argirik ez dago akitaniar inskripzioetan: *A-BI-SVN-HA-RI* (*abi* (?) + *zunar* (?)), *ASSPERCIUS* (*aitz* (??) + *barr* (??) + *egi* (??)), *AXTOURI* ((*h*)*artzio* (??) + *uri*(??)), *NAR-HUN-GE-SI* (*Narhun* + *ges*), *OSAHERR*[*osa* + *herr*-]. Hauetariko bat ere ez da ‘izen-izen’ egiturakoa ziurtasun osoz. Nolanahi ere, hiru arrazoiengatik ziurra da GN egitura zaharra dela: a) egun pan-dialektala delako (*otseme*, *basurde*, *baserri*); b) aurreko sistemari (**orz-tots*, **ur-bar*) legokiolako, eta ez dago arrazoi irmorik zalantzan jartzeko hemen ere bi sistemen arteko jarraipen bat dagoela; eta d) Erdi Aroko testurik zaharretan ere aurkitzen dugulako: *Lamiturri*, *Zaldubondo*, *Ibarguren* (CSM), *Erretzubi* (1125), *Menditartea* (1284).

rrak direla, eta agian ‘aurre-aurre-aitzin-euskara’ adjektiborik gabeko hizkuntza zela, V-N motakoa. Kasu honetan, adjektibozko kontzeptuak izenekin lotuta egongo ziratekeen, baina ‘aurre-aitzin-euskara-a’-ren sintagma bisilabikoak area-gotu ahala adjektibozko izenak adjektibotzat berrinterpretatuko ziratekeen. Teoriaz, ‘aurre-aurre-aitzin-euskara’-rako imajinatzen ditugun ezaugarriak (*monosilabismoa, tonaltasuna...*) V-N motari ondo dagozkio, baina honen inguruan ez dago inolako unibertsalik ezartzerik.

4. Amaierakoa

Ez genuke baikorregi azaldu nahi hemen aitzin-euskarazko adjektibo-kategoria-ren inguruan eskaini dugun proposamenari buruz. Berreraiketa guztiak fantasia-tsuak badira, esanahiez dihardutenak are fantasiatsuagoak dira. Hjelmslev-ek ohar-tarazi zigun legez, halako forma baten berreraiketa zuzena ziurtasun osoz lortuko bagenu ere, ezerk ez digu ziurtatzen forma horrekin ageri zaigun esanahia zuzena denik. Izan ere, esanahiak lengoaiaren elementurik irristakorrenak dira, hiztunaren irizpide subjektiboaren mende baitaude eta berrinterpretazioen aurrean formak baino askoz ere sentikorragoak baitira.

Hauxe izango da, ziurrenik, aurkeztu berri dugun planteamenduaren arazo nagusia. Berreraiki ditugun formak zentzugabeak ez izan arren (eta ziurrenik ez dira erabat zentzugabeak izango), esanahi asko, ordea, jatorrizkoetatik oso urrun geratuko dira. Koloreen eremu semantikoa puntu mugiezin baten lanak egiten dituen irizpide bat bilatzen saiatu gara. Honela, uste izan dugu **bel*-i “beltz” esanahia esleitzea zalantza kanpoko abiapuntu bat izango zela premisa honen gainean sistema bat eraikitzeko. Lakarraren iritzi (ahozko komunikazioa), ordea, **bel* “beltz” esanahiari dagokion sinesmena bera kaltegarri gerta dakiguke, esanahiei dagokienez ez baitago ziurtzat har dezakegun ezertxo ere. Dena den, gure lanak ikuspegi berriren bat urra dadin lagundu badu, helburua sobera beteta izango da.

Bibliografia

- Artiagoitia, X., P. Goenaga eta J. A. Lakarra (arg.), 2002, *Erramu boneta: Festschrift for Rudolf P. G. de Rijk (ASJU-ren Gehigarriak, 44)*. Bilbo, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Azkue, R. M., 1923-25, *Morfología vasca*, in *Euskera* 4-6.
- Croft, W., 2000, “Parts of speech as language universals and as language-particular categories”, in Vogel eta Comrie (arg.), 65-102.
- Dixon, R. M. W., 1982, *Where have all the adjectives gone? and other essays in semantics and syntax*, Berlin, Mouton Publishers.
- Gorrochategui, J., 1984, *Estudio sobre la onomástica indígena de Aquitania*, Bilbo, Euskal Herriko Unibertsitatea.
- Greenberg, J. H. 1966, “Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements”, in Greenberg, J. H. (arg.), *Universals of language*, Cambridge, MIT Press, 73-103.
- Hawkins, J. A., 1980, “On implicational and distributional universals of word order”, *JL* 16, 193-235.

- Hengeveld, K., 1992, *Non-verbal predication: Theory, typology, diachrony*, Functional Grammar Series 15, Berlin, Mouton de Gruyter.
- Hualde, J. I., J. A. Lakarra eta R. L. Trask (arg.), 1995, *Towards a History of the Basque Language*, Amsterdam, John Benjamins.
- Igartua, I., 2002, "Euskararen hasperena ikuspegi tipologiko eta diakronikotik", in Artiagoitia, Goenaga eta Lakarra (arg.), 367-89.
- Lafon, R., 1964, "L'adjectif, épithète et les déterminants en basque", in Lafon 1999: 241-60.
- , 1999, *Vasconiana (=Iker-11)*, Bilbo, Euskaltzaindia.
- Lakarra, J. A., 1995, "Reconstructing the Pre-Proto-Basque Root", in Hualde, Lakarra eta Trask (arg.), 189-206.
- , 2002a, "Etymologiae (proto)uasconicae LXV", in Artiagoitia, Goenaga eta Lakarra (arg.), 425-42.
- , 2002b, "Adar, ahuntz, handi: sobre la identificación de sustratos y morfología de la protolengua", in *TIMHΣ XAPIN: Homenaje al Profesor A. Gainzarain*, Gasteiz, Veleiaren Gehigarriak, 17.
- Levy, P., 1992, "Adjectives in Totonac: descriptive statement and typological considerations", *IJAL* 58, 269-98.
- Martínez Areta, M., prestatzen, "Euskara eta aitzin-euskararen hitz-konposakeraz".
- Mitxelena, K., 1977, *Fonética histórica vasca*, 2. argitalpena, *ASJU*-ren Gehigarriak 4, Donostia.
- Rijkhoff, J., 2000, "When can a language have adjectives? An implicational universal", in Vogel eta Comrie (arg.), 217-57.
- Sackmann, R., 1996, "The problem of 'Adjectives' in Mandarin Chinese", in Sackmann, R. (arg.), *Theoretical Linguistics and Grammatical Description. Papers in honour of Hans-Heinrich Lieb*, John Benjamin Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia, 257-75.
- Trask, R. L., 1995, "On the History of the Non-Finite Verb Forms in Basque", in Hualde, Lakarra eta Trask (arg.), 207-34.
- , 1997, *The History of Basque*, Londres, Routledge.
- Uhlenbeck, E. M., 1952-53, "The study of word-classes in Javanese", *Lingua* 3, 323-54.
- Vennemann, T., 1972, "Analogy in generative grammar: the origin of word order", in *11th International Congress of Linguistics*, Bolonia.
- Vogel, P. M. & Comrie, B. (arg.), 2000, *Approaches to the Typology of Word Classes*, Berlin-Nueva York, Mouton de Gruyter.
- Wierzbicka, A., 2000, "Lexical prototypes as a universal basis for cross linguistic identification of 'parts of speech'", in Vogel eta Comrie (arg.), 285-317.